

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

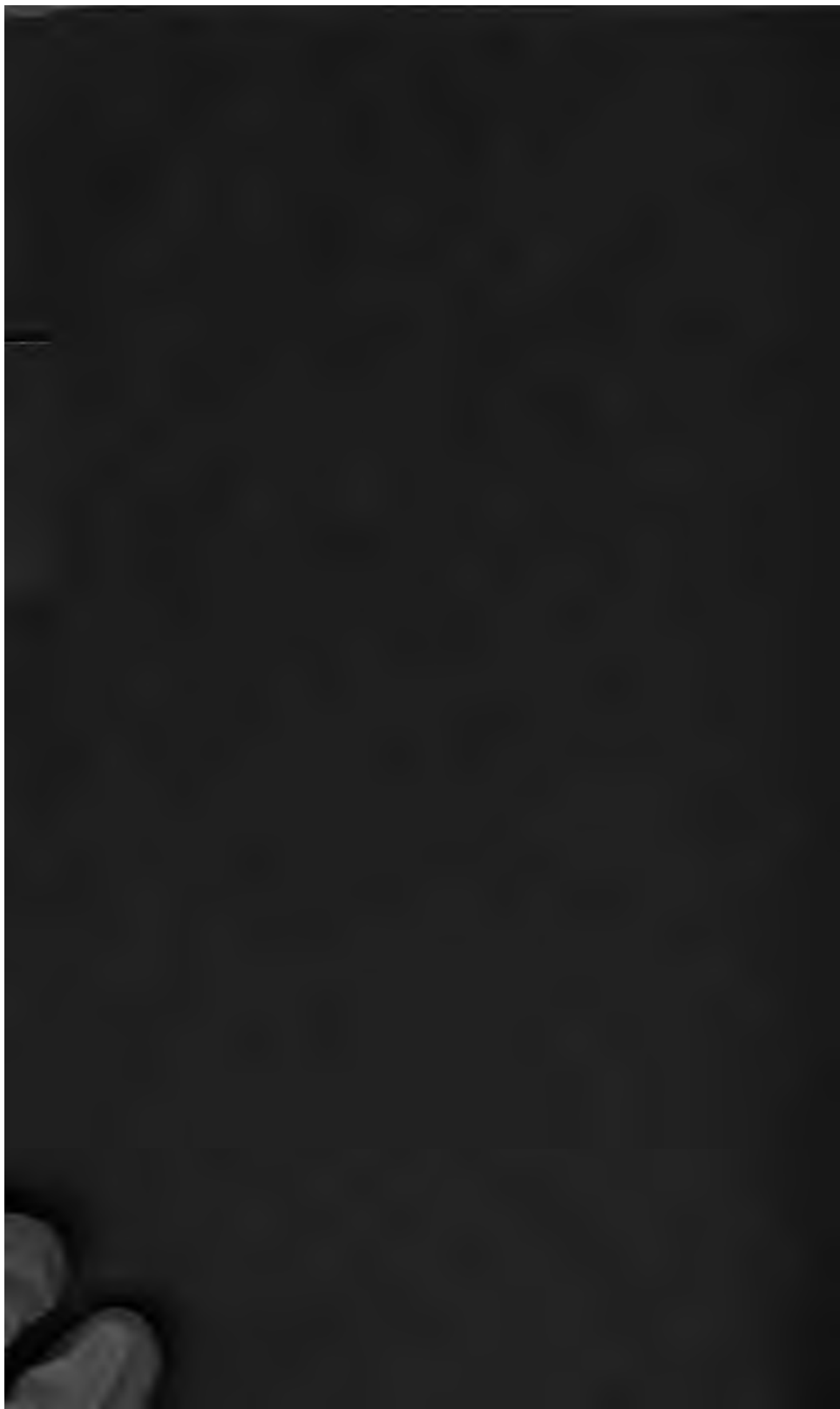
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

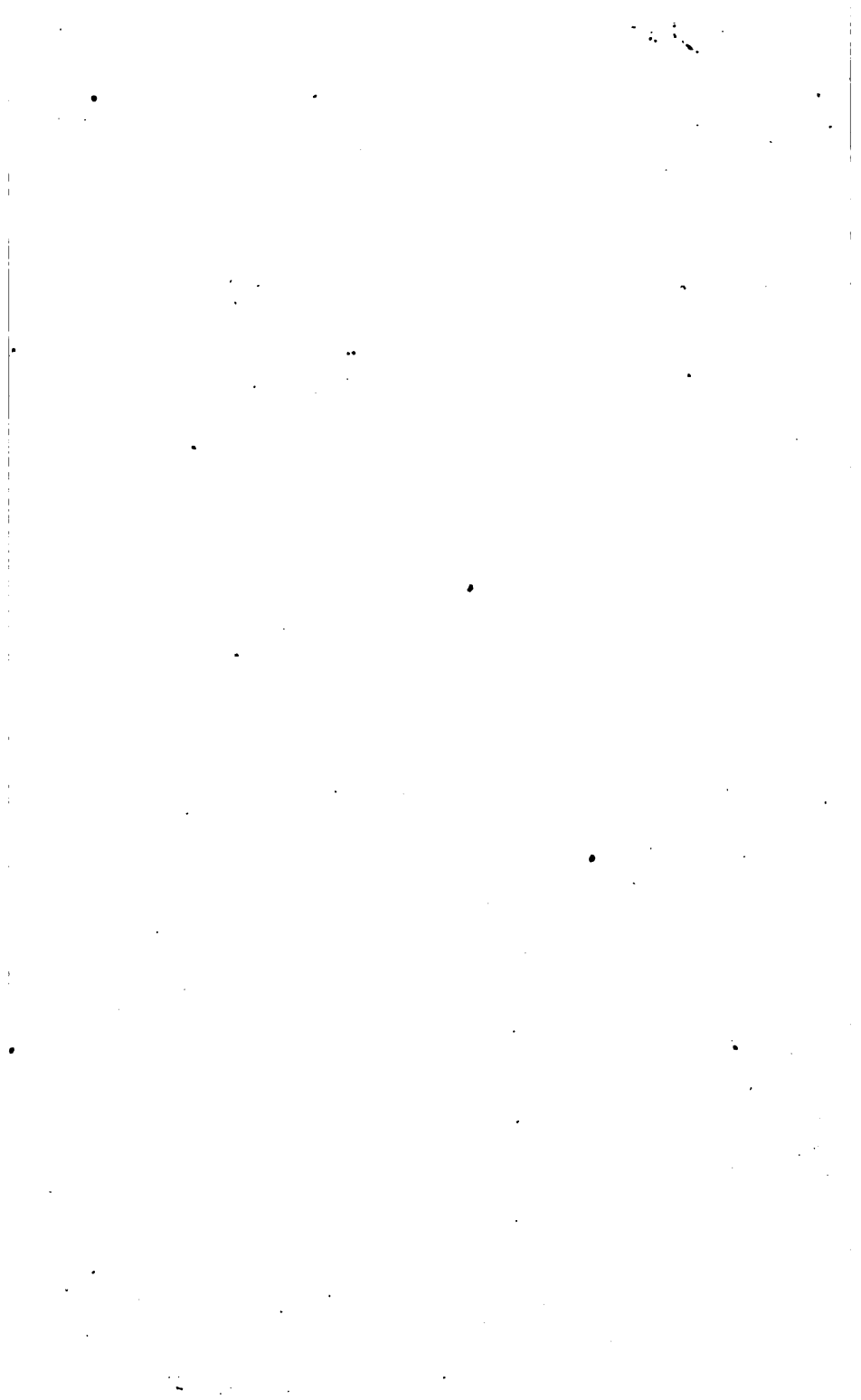
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BX
8063
.N4
M4

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
*Andover-Harvard
Theological Library*

De Kerk, gesticht in 1620.

De tegenwoordige Kerk, ingewijd, 13 December 1761.

FEESTVIERING

DER

EVANGELIESCH-LUTHERSCHE GEMEENTE TE 'S GRAVENHAGE

OP DEN 15^{den} DECEMBER 1861.

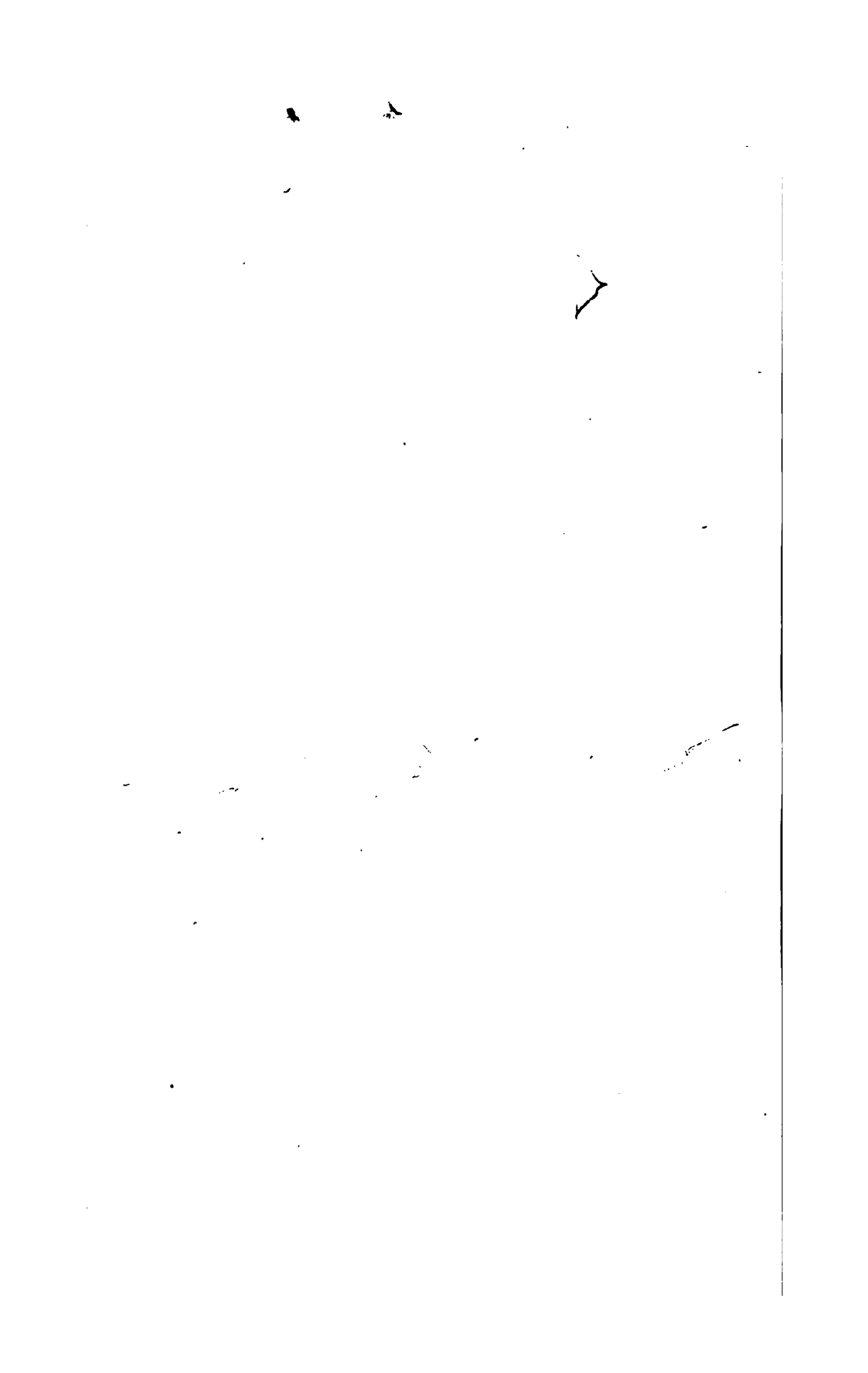
DRIETAL LEERREDENEN

DOOR

K. N. MEPPEN; J. P. G. WESTHOFF en
J. A. SCHURMAN, Johz.

*(Uitgegeven ten voordeele van het Evang.-Luth. Weeshuis
te 's Gravenhage.)*

'S GRAVENHAGE,
BIJ DE ERVEN DOORMAN.
1862.

BX
8063
.N4
M4

AAN

HARE MAJESTEIT

DE

KONINGIN DER NEDERLANDEN,

GEBOREN

PRINSES VAN WURTEMBERG,

BESCHERMSTER EN WELDOENSTER VAN HET EVANG.-LUTH. WEESHUIS TE 'S HAGE,

WORDT

DIT GEDENKSCHRIFT

MET VERSCHULDIGDE HOOGACHTING,

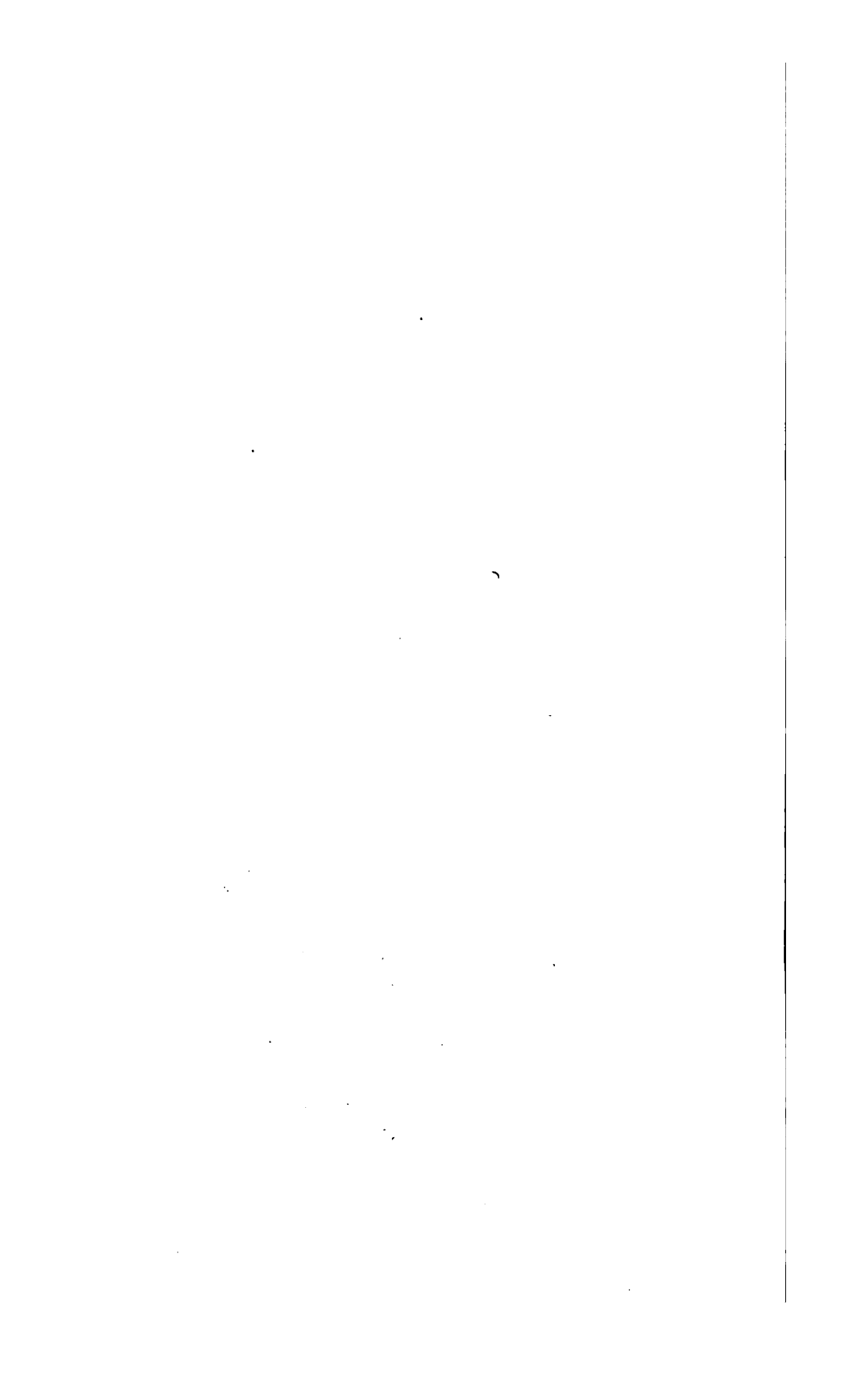
EERBIEDIG, OOK NAMENS ZIJNE AMBTGENOOTEN, OPGEDRAGEN

DOOR

HAARER MAJESTEIT

ONDERDANIGEN DIENAAR,

K. N. MEPPEN.

VOORBERIGT.

Hoogst waarschijnlijk zou hetgeen bestemd was om op den 15^{den} December 1861 in de Evangeliesch-Luthersche gemeente te 's Gravenhage te worden gesproken en gehoord, wel nimmer in druk zijn verschenen, had niet onderstaande brief met heuschen drang den schroom der sprekers, om hunne gehouden leerredenen uit te geven, overwonnen.

Waarde feestredenaar!

«Van harte geluk met uwe zoo wel volvoerde, niet zeer »gemakkelijke taak,» zult gij reeds van velen hebben vernomen; neem het ook van mij aan. Wanneer ik u daarbij namens de toehoorders verzekerde, dat het der gemeente en anderen hoogst aangenaam zou zijn, indien uwe feestrede, met de daarbij gezongen christelijke feestliederen, (wat hebben onze weesjes hun lied aandoenlijk lief gezongen: vindt ge niet?) alsmede de beide andere op den feestdag gehouden leerredenen, in druk mogten verschijnen, tot eene blijvende herinnering aan die stille godsdienstige feestvreugde, zou ik niet kunnen bewijzen de noodige volmagt tot die verzekering te bezitten, en toch zou ik meenen, dat eene aanzienlijke intekening mij niet ten eenenmale zou logenstraffen; maar wel ben ik gemagtigd en uitgenoodigd door mijne mederegenten van ons

1173 -pe 7/11/61

weeshuis, om een en ander te vragen als eene gave der liefde aan het gesticht der liefde op den christelijken feestdag.

Gij weet het: eene vroegere hoogst noodzakelijke vergrooting van het gesticht, zonder inroeping van buitengewone bijdragen tot stand gekomen, doet regenten nog steeds van jaar tot jaar kampen met daaruit ontstane finantiele bezwaren, welke bij de duurte der levensmiddelen in den laatsten tijd, niettegenstaande alle krachtsinspanning, nog niet zijn te boven gekomen.

De feestgave, door ons bedoeld, zou menig steentje kunnen aanbrengen, om die kleine opening in het muurwerk der liefde te digten; ik denk onwillekeurig aan die «levende» steenen » en aan die «betooning in liefde der vaste belijdenis onzer hope» welke op den feestdag der opgekome gemeente zoo krachtig, en daarom ook zeker niet te vergeefs, aan het harte zijn gelegd, opdat ook bij een volgend eeuwfeest uit den mond der dankende weezen iets zou kunnen vloeijen als :

„Wij, wij zegnen blij van geest,
„'t Liefdewerk der vaders.”

Ik bid u, beraad er u eens over met uwe geachte ambtgenooten. Ik weet wel, als men spreekt van uitgave, dan komen er allerlei kleine auteurs-zwarigheden voor den dag, welke ik maar niet zal opnoemen, maar als ge die in de schaal legt en daar tegenover wat van die liefde, waarvan de weezen zongen dat zij is

— in des Christens kroon
't Edelste gesteente!

dan weet ik wel, waarheen de schaal zal overhellen.

Verblijdt dan regenten van het gesticht en met hen voorzeker uwe gemeente met een gunstig besluit.

Nu ik u dit schrijf moet ik u toch ook mededeelen, hoe de aangerezenene liefde reeds werkzaam was: eene uwer toehoorderessen, door het lied der weezen, waarin zij veel belang stelt, getroffen, heeft onmiddellijk last gegeven om hun eenige versnapering uit te reiken, en twee hooggeachte leden onzer gemeente, u niet onbekend, hebben, gedachtig aan het 125jarig bestaan van het gesticht der liefde, aan de weezen en de oudjes in ons gesticht een aangename dag toegezegd door op het aanstaande Kerstfeest hun een huiselijken feestdich te doen bereiden. Dank zij hun voor de liefde, die hun dit ingaf. Het bemoedigt mij, dat ook de gevraagde feestgave rijkelijk zal bijdragen tot instandhouding van het huis der liefde.

Zoudt gij, bij gunstige beschikking uwerzijds, het on gepast rekenen te verzoeken, de feestgave te mogen opdragen aan Haar, wier verschijning bij het feest de feestvreugde zoo zeer verhoogde, aan Nederlands geliefde Koningin, die onze weesjes zoo trouwhartig en liefderijk jaarlijks bezoekt? Mij dunkt het zou eene kleine hulde zijn voor vele bewezene liefde en de aanneming der opdracht zou eene krachtige verzekering worden voor het liefdedoel door ons beoogd; onder zulk eene vlag moet de liefde behouden varen.

T. T.

's Gravenhage,
17 December 1861.

F. F. KARSEBOOM.

WelEerw. Heer K. N. MEPPEN,
oudste predikant bij de Evang.-
Luth. Gemeente alhier.

Het antwoord op dezen brief is de tegenwoordige uitgave. Zij werd eenigzins vertraagd door het bewerken der bijgevoegde platen en medaille.

De kunst bragt zoo ook haar offer aan de liefdadigheid; verhoogde de waarde van dit eenvoudig gedenkschrift, en verwierf zich aanspraak op de erkenning van uitgever en lezers.

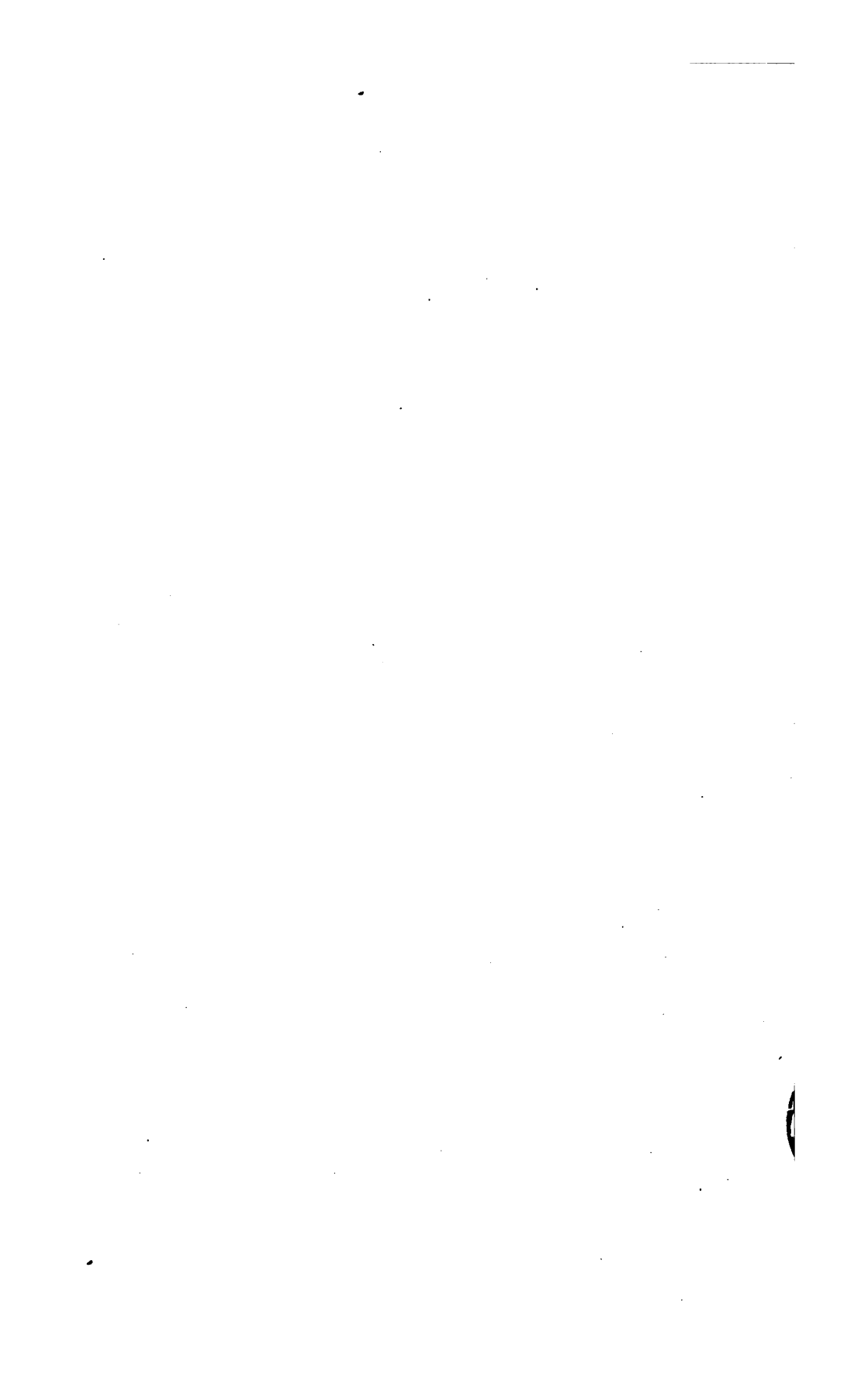
Moge het feestboekje door de gemeente en vele stadgenooten, die in haar belang stellen, ook door geloofsvrienden en vrienden elders als een welgevallig aandenken worden beschouwd en bewaard. Werpe het ook eenige vrucht af ten nutte van het Weeshuis, boven welks ingang door den dichter J. SPEX ten jare 1771 de regelen werden geplaatst:

„Sluit nimmer hart, of hand, al wie hier binnen treedt:

„Op woeker zet gij 't uit, wat gij aldus besteedt.”

10 Februarij 1862.

K. N. MEPPEN.

BESCHRIJVING DER MEDAILLE OP HET STICHTEN VAN
EEN LUTHERSCH WEESHUIS IN 'S GRAVENHAGE.

(Zie *Vervolg op VAN LOON, Eerste Stuk, bl. 66.*)

Voorzijde. Op den voorgrand ziet men in het midden eene zwaan, zinnebeeld van het Lutherisch kerkgenootschap; ter eener zijde knielende biddende weesjongens en aan de andere zijde meisjes. Boven en tusschen beiden, in het veld des penning, leest men:

THREN. (Klaagl. van Jer.) V. v. 3. WY SYN WEESEN ENDE HEBBEN
GEENEN VADER.

Waarop men tot antwoord in een helder hemelsch licht boven aan den penning geschreven vindt:

HEBR. XIII. 5. IK WIL U NIET VERLAETEN.

Om den rand:

PS. LXXVIII v. 23. DE HEER LIET HET MAN OP HEN BEEGENEN
OM TE EETEN.

Onder aan:

SIC CORLITUS PER CORDUM INCLINATIONEM -CYGNEA HAGAE COMITUM
ALITUR PROLES.

ZOO WORDT DE JEUGD VAN DE LUTHERSCHE GEMEENTE IN 'S GRA-
VENHAGE UIT DEN HEMEL DOOR DE BARMHARTIGHEID GEVOED.

Op de Keersijde zijn twee gekroonde wapenschilden, het een van Holland, het ander van 's Gravenhage; boven welke de naam van Jehova in het Hebreeuwisch, in eenen driehoek, waarom de woorden:

HIC DEUS OMNIA.

GOD IS HIER ALLES.

Om de wapens leest men:

EXOD II. v. 9. NEEM DAT KINDEKEN HEENEN ENDE SOOGD HET
MY, IK WIL U LOONEN.

Om den rand:

AMPLISS. MAGISTR. HAGIENS. NON PAVCA FECERVNT, PRAEPOT.
ORDIN. HOLL. ET WESTFRIS. PERMVLT.

NIET WEINIG HEBBEN TOEGEBRAGT DE EDELACHTBARE REGEERDERS
VAN 'S GRAVENHAGE, ZEER VEEL DE EDEL GROOTMOGENDE HEEREN
STATEN VAN HOLLAND EN WESTFRIESLAND.

Onder aan:

IN PERPETVAM MEMORIAM COETVI LVTHERANO HAGI. CONCESSAE
LIBERTATIS ERIGENDI ORPHANOTROPHIVM. D VI JUN. MDCCXXXIII.

TER ALTOOSDURENDE GEDACHTENIS VOOR DE LUTHERSCHE GEMEENTE
IN DEN HAAG, WEGENS DE VERLEENDE VRIJHEID OM EEN WEESHUIS
OP TE RIGTEN.

Beneden aan den rand:

N. V. Swinderen. F:

TER VERKLARING DER PLATEN.

De kerk, gesticht in 1620. „De Lutherschen of die van de Augsburgsche Confessie hebben in den Hage ook eene kerk, staande vooraan tusschen de Boekhorststraat en de Sustersloot, die zedert de stigtinge van deze kerk, daarvan in 't gemeen den naam van den Lutherschen Burgwal heeft behouden, en zoodanig tusschen de huizen besloten, dat ze van buiten op de gemeene straat niet gezien kan werden.“ (DE RIEMER, Beschrijving van 's Gravenhage, Deel I, blz. 416.)

De tegenwoordige kerk, ingewijd 13 December 1761. Het ijzeren hek is er voor geplaatst in 1847.

De kerk, ingewijd 15 April 1663. „Maar wanneer de kerk door den sterken aanwasch der gemeente, en ook wel inzonderheid doordien de Afgezanten van gekroonde Hoofden en andere Mogentheden van deze Religie, met hun gevolg daar mede te kerke komen, te klein wierd, is dezelve ontrent het midden der voorgaande eeuw aan de zuidzijde de helft vergroot; zulks dat nu de kerk van binnen vrij ruim, bijna vierkant, dog niet hoog van verdieping is, werdende de twee daken, daar ze tegen den anderen gevoegt zijn, in 't midden van de kerk door vier pylaren of colommen ondervangen.“ (DE RIEMER t. a. p.)

De tegenwoordige kerk (van binnen). De afschieting der breede en sierlijke trappen naar de gaanderijen is geschied in 1858. Het dak, dat bij de ruime spanning, door geen enkelen pilaar wordt ondersteund, en een zolder geeft over het geheele gebouw, getuigt van de bekwaamheid des bouwmeesters. Herinnere 't kerkgebouw steeds aan de dichtregelen:

„Geen pijler ondersteunt dit gansche kerkgebouw:
Geloof en liefde zijn kerkpijlers, ruim zoo trouw.“

PLAATSING DER PLATEN:

De kerk, gesticht in 1620. De tegenwoordige kerk, ingewijd 13 December 1761, tegenover den titel.

De medaille tegenover de beschrijving.

De kerk, ingewijd 15 April 1663, tegenover blz. 12.

De tegenwoordige kerk (van binnen), tegenover blz. 13.

F E E S T R E D E ,

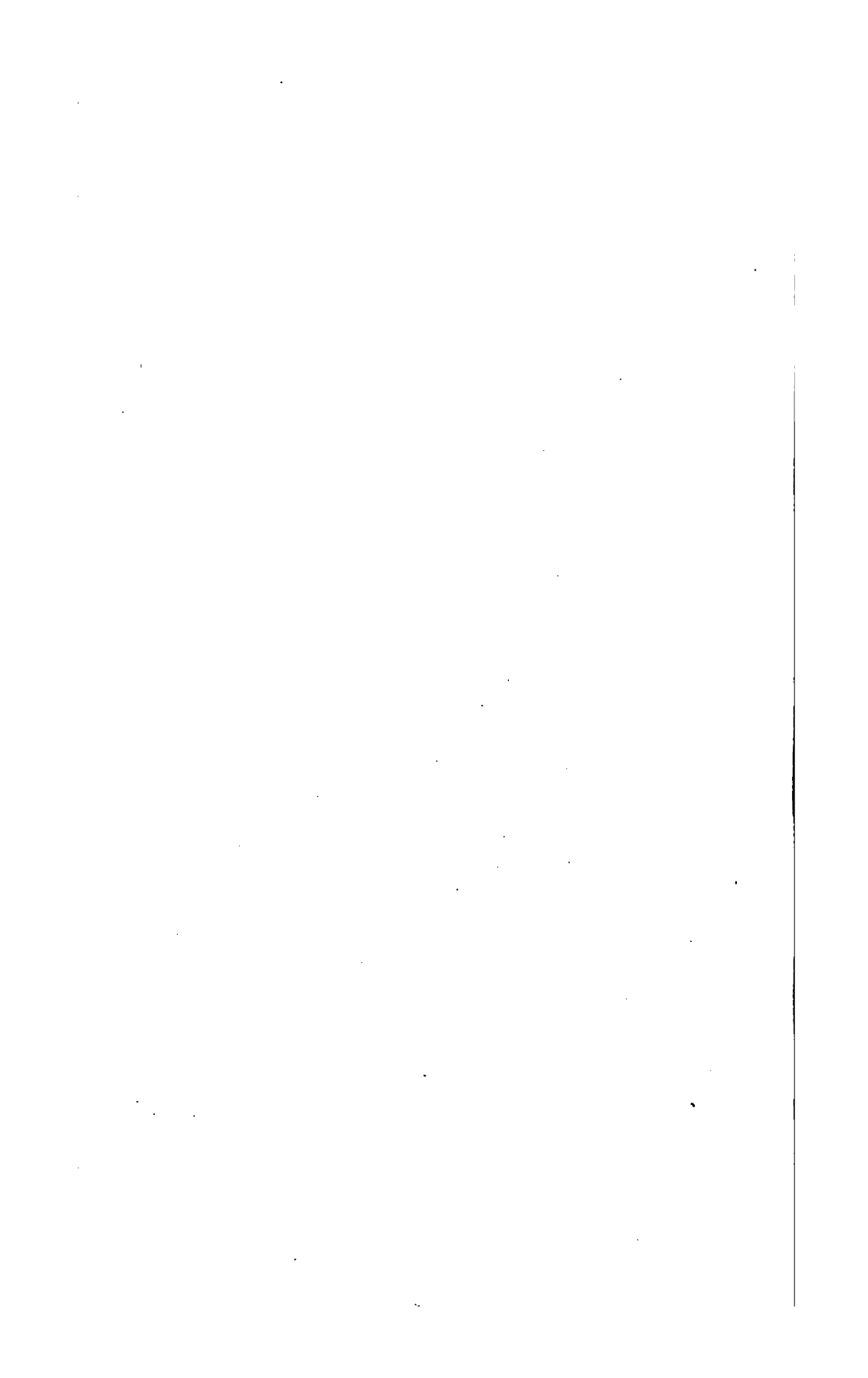
GEHOUDEN

ZONDAG 15 DECEMBER 1861,

DOOR

K. N. MEPPEN.

(Des Voormiddags.)

V O O R Z A N G.

WIJZE: Gezang 437.

1. Een vaste burg is onze God!
Hoog zij Zijn naam geprezen!
Wij roemen in Zijn heilgenot,
Zijn trouw, aan ons bewezen.
Hij sloeg, van 's hemels boog,
Zijn nimmer slumrend oog
Op voorgeslacht en kroost.
Schonk zegen, kracht en troost.
Wilt Hem aanbeddend vreezen!

2. Een vaste burg is onze God!
Het huis, waar wij vergaren,
Weêrstond de magt van tijd en lot.
God wilde 't ons bewaren.
„'t Is hier een heilig oord,
„Gods huis, des hemels poort.”
Zóó klonk het in deez' muur,
Zóó klinke 't in dit uur
Nòg als vóór honderd jaren.

3. Een vaste burg is onze God!
Dat d' eeuwen 't lied herhalen.
o Blijf bij smart en heilgenot
In Christus ons bestralen!
Op U, o burg, o licht,
Blijv' steeds ons oog gerigt.
Ons statig bedehuis
Stort eer in puin en gruis
Voordat Uw woorden falen.

Eeuwige! Onveranderlijke! die in den hoogen hemel zetelt, en woont in een ontoegankelijk licht! De jaren wassen tot eeuwen. De eeuwen drijven voort op den stroom des tijds. De geslachten der menschen komen, en gaan voorbij, en volgen elkander op. Maar Uwe barmhartigheid en trouw zijn eeuwig, gelijk Gij, o God! de Eeuwige zijt. Vader des lichts, bij Wien geene verandering is noch wisseling van licht en duisternis. Gij hebt onze vaderen bestraald met het licht des Evangelies. Gij laat het over ons, hunne nakomelingen, schijnen. Gij geeft ons het uitzigt, dat het ook ons nakroost zal bestralen, als wij niet meer zijn zullen. Onze ziel looft U, en al wat in ons is, Uwen Heiligen naam. Onze ziel verheft U. Met de lippen prijzen wij U. Met het hart danken wij U. Bij U, o God! is ons heil, onze eere, de steenrots onzer sterkte. Onze toeverlaat zijt Gij. Amen!

Broeders en Zusters in Christus! Wel mogten wij ons herinneren aan het oude, maar nooit verouderde geloofslied. Wij zijn hier vergaderd om in eene godsdienstige stemming te herdenken aan de vestiging onzer gemeente in deze stad vóór derdehalve eeuw, en aan de inwijding van dit ons bedehuis vóór honderd jaren. Ja! het geloofslied moet thans van onze lippen vloeijen. Het moet weérklank vinden in onze harten. Wij hebben te roemen in des Allerhoogsten vadertrouw. Wij wenschen elkander in het vertrouwen daarop te versterken. Daarom moeten wij dan ook van zulk een geest bezielde en door-drongen zijn, dat wij ons voor de toekomst veilig en onwankelbaar op diezelfde trouw mogen verlaten. Nu eene

eeuw geleden, werd het Godshuis, ons allen zoo dierbaar, plegtig ingewijd. Toen trad een der leeraren voor de gemeente op met de taal van den aartsvader Jakob: «hier is niet anders, dan een huis Gods, en hier is de poort des hemels.» ¹⁾ Sedert zijn er drie menschengeslachten voorbijgegaan en nóg mogen wij ons bij voortduring vereenigen binnen de muren van het kerkgebouw, door de vadersen gesticht. Nog mogen wij er gezamenlijk den God en Vader van onzen Heer Jezus Christus loven, die ons gezegend heeft met allerlei geestelijke zegening in hemelsche goederen, door Christus. Zouden wij dáárom dezen gedenkdag niet behooren te bezigen om ons zelve te beproeven, of wij die zegening wel altijd hebben opgemerkt, erkend en gewaardeerd? Of wij hare waarde aan onze harten, en in ons levenslot, en hij onzen wandel steeds hebben ondervonden? Nóg honderd vijftig jaar vroeger, dan dit bedehuis werd ingewijd, is de gemeente te dezer stede gevestigd. Gedurende de derdehalve eeuw van haar bestaan werd zij nu eens bedroefd en gesmaad, dan weder verblijd en gezegend. Zij steeg tot een vroeger niet gekenden trap van bloei en luister, en daalde later weër van die hoogte, toen de luister van haar was geweken. Bange en benaauwde, zegenvolle en blijde tijdperken heeft zij beleefd. Nog staat zij, en verblijdt zich in een betrekkelijken bloei. Het betaamt ons voorzeker, ja, wij gevoelen ons gedrongen, en wij hebben er de innigste behoefte aan, om onze harten en tevens de handen op te heffen, en Christus, den Heer der gemeente, voor dien zegen te danken. Maar mag ook op dezen dubbelen gedenkdag de vraag achterblijven: of de gemeente thans meer dan vroe-

ger getuigenis geeft van haar geloof en hare liefde? Of haar het uitzigt is geopend op eene toekomst rijker in wasdom aan Hem, die haar hoofd is, dan het voorleden is geweest? In eene verhoogde godsdienstige stemming, met harten, van opregte blijdschap en innige dankbaarheid vervuld, zijt gij thans opgegaan naar uw heiligdom. Welkom, driewerf welkom, broeders en zusters in Christus! Vrede zij u aan deze plaats, op dezen plegtigen, heugelijken dag. Uwe talrijke opkomst staaft het, dat gij gaarne en volkomen het zegel uwer goedkeuring hecht aan het besluit uwer voorstanders, om dezen dag feestelijk, hoewel dan ook eenvoudig, te vieren. Gij komt hier, om te danken voor, om te juichen in de zegeningen Gods. Uw bedehuis is u dierbaar, al stelt gij het niet boven eenig ander, waar óók de naam des Heeren Jezus Christus wordt aangeroepen, en gepredikt wordt, dat in Hem alleen, en in geenen anderen heil is. Uwe gemeenschap hebt gij lief, al zijt gij niet zoo vast gehecht aan het onderscheidende en kenmerkende, dat, eertijds op den voorgrond geplaatst, thans naar den achtergrond verdrongen wordt. Gij bidt, dat zij blijve voortbestaan tot de volgende geslachten, al acht gij het niet noodzakelijk, dat zij den menschenaam of -leuze blijve behouden. Zulk eene stemming, zulk eene gezindheid verwachten wij heden van elkander, gij van mij, ik van u. Wij wenschen de bladen der geschiedenis met u te openen. Zij is niet alleen eene waarachtige getuige der verledene tijden, maar ook eene leeraresse der wijsheid voor de toekomstende. Zij zal ons doen kennen, hoe de gemeente hier ontkiemd, geplant, geworteld is, en vruchten heeft opgeleverd. Zij zal

ons in staat stellen haren tegenwoordigen toestand bij den vroegeren te vergelijken. Zij zal ons wenken bieden betrekkelijk hare toekomst. In 't verleden ligt het heden; in het nu wat worden zal. Maar wij wenschen óók, en dat wel in de eerste plaats, het heilig Bijbelboek met u te openen, gedenkende dat er thans 250 jaren zijn verstreken, sedert deze gemeente werd bevrijd van het menschegezag in zaken van geloof en geweten. Derdehalve eeuw, sedert zij dat woord van Gods openbaring verhief tot de banier, waaronder zij strijd voerde tegen de dwaling en de instellingen van menschen. Het Schriftwoord, dat ons leiden zal tot herinneringen en gezindheden, op dit gemeentefeest betamend en pligtmatig, vindt gij in Petrus' eersten brief, het tweede hoofdstuk, het vijfde vers.

„Zoo bouwt nu ook gij, als de levende steenen, u op tot een geestelijk huis, en tot een heilig priesterdom, om te offeren geestelijke offers, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus.“

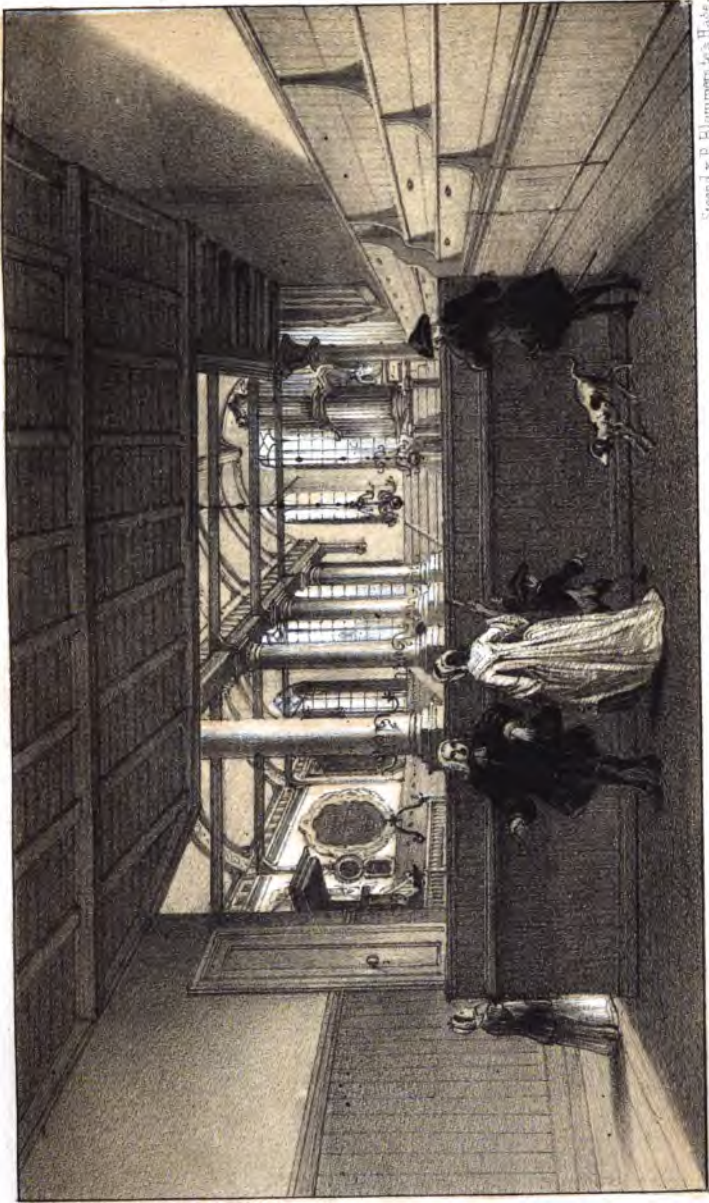
Uit een rondgaand schrijven aan de Christenen uit de Joden, die in een deel van Klein-Azië onder eene heidensche bevolking verstrooid leefden, is het tekstwoord genomen. Een christelijk leven is de beste aanprijzing eener christelijke belijdenis, ziedaar de grondtoon van dezen brief. Dit wordt, met het oog op de toenmalige omstandigheden, op de verschillende levensbetrekkingen toegepast. De loeiende stormwind der vervolging was dreigend opgestoken tegen de verstrooide gemeenten, de bruisende golven kwamen steeds hooger tegen haar aanwassen. Maar, opdat de stormwind hen niet ter neêr werpe, de stroom hen niet wegslepe, wil de Apostel hen vast doen staan. Hij wijst

hen op de groote en uitnemende voorregten, hun in het Evangelie geschonken, op de heerlijke uitzigten, hun daardoor geopend, beide wèl waardig, dat zij zich daarvoor verdrukking en vervolging getroostten. Het tweede hoofdstuk bevat eene opwekking tot wasdom in het nieuwe leven, door Christus in hen gewekt, en tot verwijdering van alles wat dien wasdom, vooral de onderlinge liefde, kan belemmeren en verstoren. Die wasdom moet bij ieder, en bij allen aanschouwd worden. Het einddoel daarvan is, dat de gemeente des Heeren gevormd worde tot een heilig, Godgewijd volk in eene door zonde en ongerechtigheid bezoedelde wereld. Petrus kleedt zijne vermaning in beeldspraak. De apostel herinnert ons aan den profeet des Ouden Verbonds. Hij ziet in de gemeente een tempel, aanvankelijk heerlijk opgetrokken, maar waaraan steeds moet voortgebouwd worden totdat hij eindelijk heerlijk zal voltooid zijn. Christus, de levende steen, in Wien enkel licht en leven is, en die alleen licht en leven aan de Zijnen geeft en geven kan, is de hoeksteen. De tempelmuren rusten op dien hoeksteen, die steun en vastheid geeft aan het gebouw, waardoor het onwrikbaar staat. Die hoeksteen maakt niet slechts den grondslag des tempels uit, waardoor hij nimmer kan bezwijken, maar de steenen, die de muren vormen, kunnen alléén door op dien hoeksteen te rusten, worden zamengevoegd en verbonden. Levende, en geen andere dan levende steenen, die hun leven uit Christus verkregen, mogen het zijn, welke zich laten opbouwen tot dat geestelijk huis, dat niets gemeens heeft met den dooden steenhoop; door menschenhanden tot een tempel opgetrokken, waarin priesters

hunne wierookvaten zwaaijen , of met hunne offerschalen optreden. De Godstempel , die in Christus' gemeente gebouwd wordt , is onvergankelijk. Van dien tempel is Christus zelf de hoeksteen , en elke steen moet , op Hem gebouwd , tot de vastheid van het gebouw , als levende steen , bijdragen. Ja , die levende steenen zijn niet alleen de bestanddeelen van den tempel , zij openbaren en uiten in al hun werken en streven het leven des geloofs en der liefde , zij maken een heilig priesterdom , eene gewijde priesterorde uit , die geestelijke offers brengen , Gode welgevallig door Jezus Christus. Elke belijder des Heeren is een priester , die altijd en aan elke plaats mag naderen tot God , in het huis des gebeds , in den schoot van het gezin , in de eenzame binnenkamer. In het midden der gemeente en onbespied door het menschenoog , als slechts het hart gestemd is , gelijk het behoort , wanneer het kind op aarde den geest verheft tot den Vader in den hemel , die hem in Christus lief heeft , in Christus tot zijn kind aanneemt , in Christus de zonde vergeeft. Elke belijder des Heeren is een priester , maar die geen ander offer te brengen heeft en te brengen wenscht , dan een rein en God gevallig hart , afkeerig van zonde en ongerechtigheid , vervuld van gezindheden , voornemens en besluiten , als de Heer ze eischt van zijne dienaren , en daardoor een leven , door 's Heeren geest bestuurd en geheiligd. Een priester , maar die zich niet bevoorregt of verheven waant boven zijne medebroeders , die geene waarde of verdienste toekent aan de offers die hij aanbiedt , maar ze door drang des harten in geloof en liefde brengt , en geen enkel altaar op zijnen weg voorbijgaat ,

waarop hij de offers zijner dankbaarheid en hulde aan God, zijner gehoorzaamheid aan Christus kan nederleggen. «Zoo bouwt nu ook gij, als de levende steenen, u op tot een geestelijk huis, en tot een heilig priesterdom, om te offeren geestelijke offers, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus.» Dát hebben de vaderen gelezen in de Schrift, toen geen menschenverbod of menschengezag hen langer terughield om hare gewijde bladeren open te slaan. Dát heeft hen geleid, toen zij hier de gemeente vestigden, toen zij dit heiligdom oprigttten. Zal het óók, gedurende de derdehalvè eeuw van het bestaan der gemeente, steeds ter harte genomen zijn? Zal het, op dezen feestelijken gedenkdag, de opregte, de hartgrondige bede van elk onzer zijn, dat wij de vermaning des apostels meer en meer opvolgen, zonder dat wij ons te beschuldigen hebben, dat wij haar nog niet betrachtten, gelijk wij konden en behoorden? De eerste dezer vragen mag voorzeker niet toestemmend beantwoord worden. Mogt het ten aanzien der tweede zóó zijn, dan heil ons, driewerf heil, dat wij opgingen naar het heiligdom, om er God te loven en te danken, dat Hij ons bij voortduring al den zegen der Evangelieverkondiging deed smaken! Bepalen wij uwe aandacht eerst bij de bouwlieden die hier arbeidden — dan bij den grondslag, door hen gelegd — voorts bij het doel, door hen beoogd.

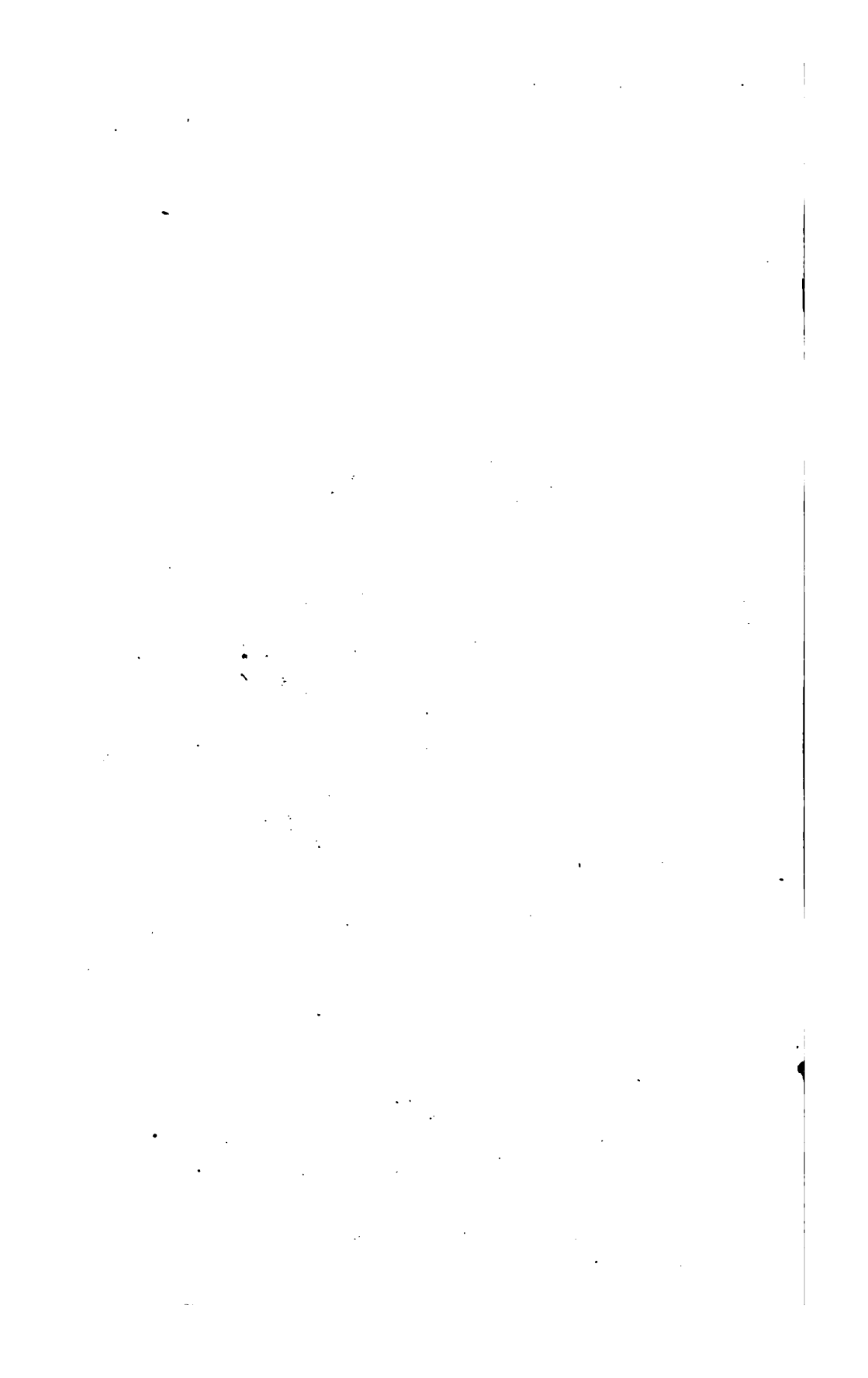
I. Bijkans eene eeuw, vóórdát in onze stad eene Lutherische gemeente bestond, althans eene kerk voor die gemeente stond opgericht, werd er de naam van den Hervormer met eere genoemd. Zijne geschriften werden er gelezen. Er werd in zijnen geest tegen de dwalingen en

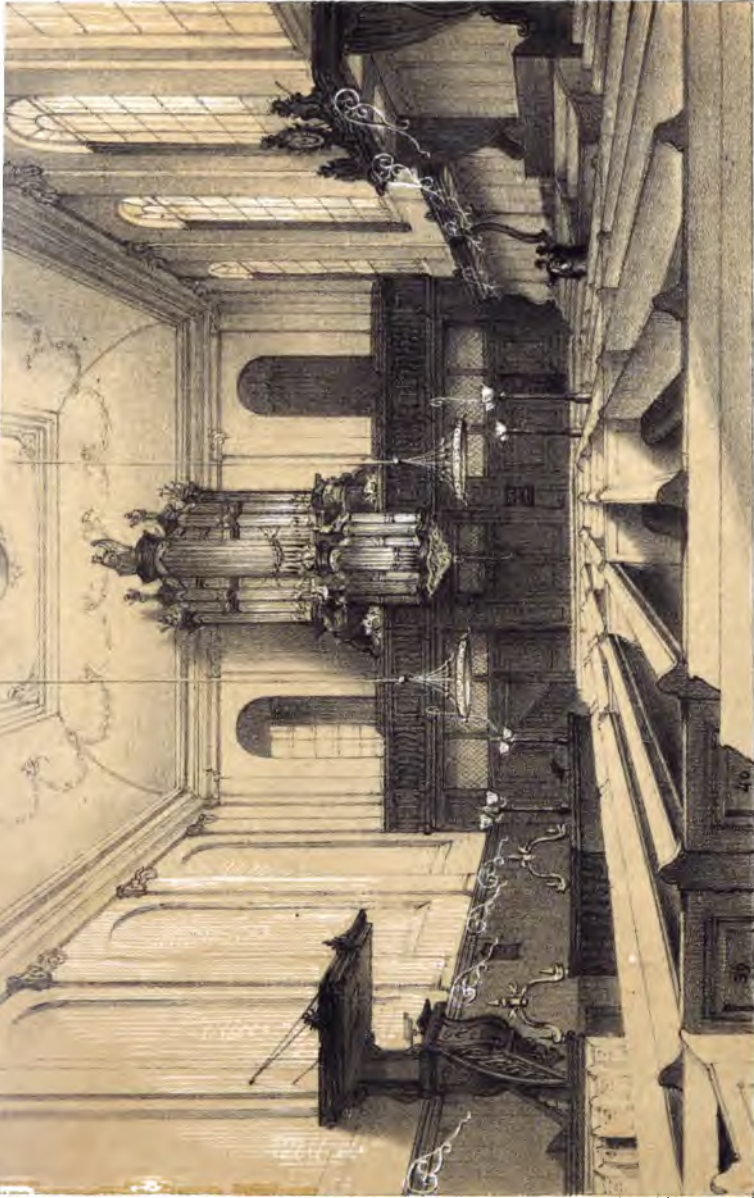
Gezond v. P. Blommestein de Hage

DE KERK. INGEWYD 15 APRIL 1663.

C. C. A. Last.

1

C. A. Lass.

Gezondt P. Blommestein & H. Co.

DE TEGENWOORDIGE KERK,
(van binnen)

misbruiken en ongeregtigheden der verbasterde kerk gesproken. Reeds in het jaar 1519 rigtte de edele graaf, HENDRIK van Nassau, ³⁾ tot de geestelijkheid alhier deze nadrukkelijke taal: «gaat gijlieden heen! predikt het Evangelie van Christus met alle opregtheid, gelijk het door Luther gepredikt wordt! vermijdt alle bitsheid! zijt bescheiden en zachtmoedig! beleedigt niemand, en dan zal ook niemand er over klagen, dat gij hem moeilijklijk valt.» Was het toen reeds aanprijzen van Luther door den mond van een Vorst welligt eene aanduiding, een voorteeken, dat hier later eene gemeente zou verrijzen, tot wier luister in het tijdperk van haren bloei zoo vele Vorstep en grooten der aarde krachtig hebben medegewerkt en bijgedragen? Een drietal jaren later, in 1522, trad hier WOUTER, de Luthersche monnik, op. Hij was vroeger Dominicaner te Utrecht geweest, maar had het geestelijk gewaad afgelegd, en te Delft eene kleine kudde om zich vergaderd. Nu en dan kwam hij óók hierheen, om door zijne prediking te stichten, die gelijk met hem gezind waren, en behoefden gevoelden, welke de geestelijken niet konden bevredigen. Wel werden er moed en geestkracht vereischt, om tegen de dwalingen te getuigen. De strijd moest soms ten bloede toe worden gestreden. Dát bleek op den 15den September des jaars 1525, toen JAN DE BAKKER hier den vuurdoop ontving. De eerste martelaar voor het gezuiverd geloof in ons vaderland moest op den brandstapel sneven. Priester te Woerden, had hij zich, na uit de gevangenschap ontslagen te zijn, om verdere vervolging te ontgaan, naar Wittenberg begeven. Dáár had hij uit den mond des Hervormers het reine Evangelie

gehoord. Dát Evangelie was hem dierbaar genoeg, om zijn geloof en liefde tot den Heer met zijn bloed te bezegelen. Toen hij de gevangenpoort doorgaat en er zijne vrienden achter de kerkertraliën ziet, roept hij hun toe: «Ziet, zeer lieve broeders! ik heb mijn voet nu gezet op den dorpel des martelaarschaps. Hebt goeden moed als sterke helden Jesu Christi, opgewekt door mijn voorbeeld. Verdedigt de Evangeliesche waarheid tegen alle ongerechtigheid.» Straks klinken hem de martelaarsliederen toe. ³⁾ Hij sterft in de vlammen met de bede op de lippen om vergiffenis voor zijne beulen. In 1527 werd hier de houtmijt ontstoken voor eene zwakke vrouw. 't Was WENDELMOED KLAAS-dochter, die als geloofsheldin met mannenmoed den dood zag naderen. Men vroeg haar: «vreest gij den dood niet, omdat gij hem niet gesmaakt hebt?» Zij antwoordde: «Christus, mijn Heer, heeft gezegd: indien iemand mijn woord bewaart, hij zal den dood niet smaken in eeuwigheid.» Ook de rector der Haagsche schole, WILLEM DE VOLDER of GNAPHEUS, die het leven en den dood des genoemden eersten martelaars beschreef, bezocht en hoorde LUTHER te Wittenberg. Hij moest zich, bij zijne terugkomst, daarvoor gevangenschap getroosten. Ook hij gaf getuigenis van Christus, en tjerde, in LUTHERS geest, voor Evangeliesche waarheid en vrijheid. Zóó waren er dan reeds omstreeks de helft der zestiende eeuw te 's Hage, die, met de gevoelens van LUTHER bekend, ze hartelijk waren toegedaan. En hoewel het nog geen gemeente kon genoemd worden, was hun aantal toch in de schatting van de ouderlingen der Amsterdamsche gemeente belangrijk genoeg, om afgevaardigden te zenden tot het bezoeken der

Haagsche broederen, gelijk zulks in 1591 is geschied. Ook is de stichting der gemeente voorbereid door CORNELIS WOLFAERTS VAN DER LAER, vroeger leeraar te Woerden, en bij de belegering dier stad door de Spanjaarden in 1574 steeds ijverig werkzaam om de gemeente aldaar te bemoedigen, en tot volharding in het geloof op te wekken. Als ambteloos burger bragt hij hier zijne laatste levensjaren door. Toen strooide hij hier de zaden uit, waaruit vervolgens de gemeente voortsproot. In zijn zoon, WOLFAERT CORNELISZ., een regsgeleerde, was door hem de geest des onderzoeks der Schrift geplant. In vereeniging met anderen mogt deze in zijne pogingen slagen om de kleine kudde tot eene gemeente te verheffen. Nòg bestond er geene plaats, afgezonderd tot het houden van openbare godsdienstoefening. Men vergaderde in bijzondere woningen. ⁴⁾ Het Evangelie werd verkondigd door een Luthersch leeraar uit Woerden, Wezel, of Oostfriesland, totdat in 1611 de eerste vaste predikant werd beroepen. Eerst toen, in vereeniging met de broederen van Delft, een eigen leeraar werd beroepen, werd ook de wensch naar, en de behoefte aan een eigen bedehuis grooter. Met behulp van liefdegaven, in Duitschland, Denemarken en Zweden ingezameld, werd de kerkbouw aangevangen. Zoodra echter de algemeene aandacht daarop was gevestigd, werd het werk door de onverdraagzaamheid dier tijden gestuit. Door tusschenkomst van den hertog JOHAN ERNST van Saxon-Weimar, en zijne krachtdadige voorspraak bij de Staten en den Stadhouder kon de aangevangen bouw worden voortgezet. De gemeente verkreeg vrijheid om openlijk te vergaderen. Haar doorluchtige voedsterheer stond tevens

hare belangen op de beste wijze voor. Hij zorgde voor een waardigen leeraar en voorganger in haar midden. Klein en weinig aanzienlijk was de kerk, ten jare 1620 gebouwd. Bij het allengs toenemen harer leden deed zich in 1647 de behoefte aan vergrooting gevoelen. Die behoefte werd bevredigd. Het kerkgebouw moest ten jare 1663 nogmaals voor de helft worden uitgebreid. Het was toen, blijkens de inwijdingsrede, op den 15^{den} April van voornoemd jaar gehouden, van vier stevige kolommen voorzien. ⁵⁾ Omstreeks eene eeuw later waren die stevige kolommen niet meer in staat de zwak geworden muren te schragen. De sloopende hand des tijds dreigde met instorting. Er moesten middelen tot herstel worden aangewend. In de maand Maart des jaars 1759 werd het vervallen gebouw afgebroken. Op den 12^{den} Mei daaraanvolgende op dezelfde plaats de eerste steen van het nieuw op te rigten bedehuis gelegd. Op den 13^{den} December 1761 werd het plegtig ingewijd. Die dag staat met gulden letters aangeteekend in het geschiedboek der gemeente. 't Was een dag van feestvreugde en jubel. Niet alléén dat hooggeplaatsten en aanzienlijken, die krachtadig den kerkbouw hadden ondersteund, de Hertog van Brunswijk, de Prins en Prinses van Nassau-Weilburg tegenwoordig waren in de gemeente; ook niet alléén, dat deze dankbaar gedenken mogt aan de liefde van een achttal gemeenten der geloofsgenooten in het vaderland, ⁶⁾ maar, heerlijk en gezegend verschijnsel, vrucht eener reinere opvatting en beoefening van het Evangelie der liefde, terwijl in 1620 de opbouw der eerste kerk door onverdraagzaamheid werd verhinderd, kwamen in 1761 onderscheidene leeraren der

Hervormde gemeente om met de onze God te danken voor de voltooiing van dit bedehuis! Zóó zagen wij dan, dat eer hier de gemeente gevestigd, en de kerk gesticht was, er reeds bouwlieden waren, die daarvoor steenen zamen droegen. Eindelijk werd er gebouwd. Hoe onaanzienlijk, hoe klein was die aanvang. Hoe twistten de bouwlieden, zoodat die opbouwen moesten, veeleer schenen te zullen sloopen en afbreken. Toch werd er voortgebouwd. Als het twistvuur was uitgebluscht, dan schonk God zijnen zegen, en honderd jaar geleden juichte de gemeente in het bezit van een waardig en sierlijk bedehuis, van eene kerk, ruim genoeg, om hare leden te bevatten, doeltreffend ingerigt, en getuigende van de bekwaamheid des bouwmeesters. Eene eeuw is voorbijgegaan. Nog staat het. De vlammen hebben het niet gedeerd, de stormwinden hebben het niet ter neer geworpen. God heeft het ons bewaard, en, nog mogen wij dankend en verheugd spreken: «Heer! ik heb lief de stede van Uw huis en de plaats, waar Uwe eere woont.» Nog mogen wij, van dank ontgloed, dat ons hier het woord Gods verklaard, het Evangelie van Christus gepredikt wordt, binnen deze muren herhalen, wat er nu honderd jaar geleden klonk: «hier is niet anders dan een huis Gods en hier is de poort des hemels.»

Bange en sombere tijdperken heeft de gemeente soms doorleefd, sedert hare vestiging tot de oprigting van dit bedehuis. Bij den aanvang telde zij slechts zeventien leden! Dat getal van zeventien was aangewassen tot eene schare, tusschen de vier en vijf duizend zielen sterk. In den strijd harer wording had zij met onverdraagzaamheid te kampen. Bij hare ontwikkeling werd zij be-

lemmerd in haren wasdom door baatzucht en ontrouw van hare voorstanders, hoogmoed en twistzucht van hare voorgangers. Maar Hij, in Wiens hand het hart der Vorsten is, als waterleidingen, die het wendt, werwaarts Hij wil, Hij, die een God van vrede is, was steeds nabij. De tegenstand zwichtte. Het twistvuur werd gebluscht. De eensgezindheid werd hersteld. Maar ook schoone en gezegende tijden van toenemenden bloei en luister heeft de gemeente gekend. Gezanten van vreemde hoven, die, als blijk van achting voor hunne hoven, waaraan onze vaderlandsche gemeenten groote verpligting hadden, stemregt en zitting in den kerkeraad verkregen, keerden dikwijls veel kwaads, bragten veel goeds tot stand. Vorsten en aanzienlijken woonden de openbare zamenkomsten bij, en betoonden hunne onbekrompene milddadigheid, verleenden hunne veelvermogene bescherming, wekten door hun voorbeeld tot navolging. Veranderde staatsomstandigheden, toen ons vaderland gebukt ging onder den ijzeren dwang van vreemde overheersching, namen der gemeente haren verderen wasdom, deden haren luister tanen. Maar God was nabij, óók toen de luister der gemeente, en de uitwendige heerlijkheid van haar bedehuis was geweken, en van den tijd der gezegende herstelling van ons dierbaar vaderland dagteekent óók de herleeftde bloei onzer dierbare gemeente!

Van hare stichting tot op heden is de gemeente gediend door 37 leeraren, waaronder 17 Hoogduitsche. In vroegere dagen had zij, bij afwisseling, twee Hollandsche en éenen Hoogduitschen, of, omgekeerd, éenen Hollandschen en twee Hoogduitsche predikers. ⁷⁾ In 1832 werd de Hoogduitsche predikdienst, als overbodig geworden, afgeschaft, en van toen af wa-

ren enkel Hollandsche leeraren in onze gemeente werkzaam. ⁸⁾

Moeten wij hier niet van enkele bouwlieden gewagen, die levende steenen waren aan het geestelijk huis dezer gemeente? Moeten wij niet met dankbare zegening de namen gedenken van eenen HIBBAEUS MAGNUS, COLERUS, RUTZ? ⁹⁾ Eischen het niet menigen in uw midden, dat ik hem noem, wiens verdiensten nóg, zoo in, als buiten ons kerkgenootschap, in 'heugenis zijn? Den man, die de vriend der gemeente mogt heeten, wien velen nog schooner eeretitel toekenden: vader SCHULTZ? Verwachten velen niet óók, dat ik hunnen en mijnen ontslapen vriend REUDLER gedenk, die gedurende 22 jaren een getrouwe herder en leeraar der gemeente is geweest? Hoe gaarne wilden wij u op proeven van geestelijk leven in de gemeente wijzen, schroomden wij niet onze rede te zeer uit te strekken. Toch moeten wij u herinneren, dat zij het woord des Apostels heeft ter harte genomen, waar hij zegt: «spreekt onder elkander in psalmen en lofzangen, en «geestelijke liederen.» Reeds ten jare 1707 had de kerkeraad besloten eenige christelijke liederen uit het Hoogduitsch te doen vertalen en in 1790 werd bij de gemeente een eigen gezangboek, naar de toenmalige behoefte, in twee talen ingevoerd. ¹⁰⁾ Heeft ook die verzameling van psalmen en liederen later plaats gemaakt voor den algemeen ingevoerden gezangbundel; wij mogen het niet onopgemerkt laten, dat vroeger ook door het eigen gezangboek hier de christelijke stichting der gemeente aanmerkelijk werd bevorderd. Ja, zoowel in het bedehuis als in het gezin, werd de ziel op de vleugelen van het Godverheerlijkend lied en het biddend gezang tot den Hemelschen vader en den

dierbaren Verlosser opgevoerd, en geopend voor den levenwekkenden geest. Velen in de gemeente hebben het gewijde dichtwerk van een harer toenmalige ouderlingen, die de uitnemendste der gezangen had vervaardigd, dankbaar gezegend.

Ziet! Zoo werkten hier de bouwlieden, door woord en door lied. Zóó werkten ze, bij de treurige uitzonderingen, waarvan wij gewaagden, met ijver, met trouw, met volharding. Zóó werkten ze, als arbeiders in des Heeren wijngaard, als milde voedsterheeren, als wijze voorstanders, als vermogende beschermers, als leden der gemeente. Zóó werkten ze onder den zegen en door de genade Gods; want, zoo de Heer het huis niet bouwt, zoo arbeiden vergeefs, die daaraan bouwen. Zóó hebben ze onder bange worsteling, hevigen strijd, zóó hebben ze in kalmer dagen gearbeid. God was bij hen en met hen. Hij was en bleef hun vaste burg, de rots van hun vertrouwen! Komt zingen we, Hem ter eere, ons lof- en danklied, prijzen we Hem met het hart en met de lippen.

T U S S C H E N Z A N G.

WIJZE: Gezang 331.

1. Zingt den hoogen God ter eer
Op dit heuglijk feestgetijde,
Knielt aanbiddeud voor Hem neêr,
Dat Hem elk het loflied wijde
Halleluja, prijst den Heer!
2. Prijst den Heer, die door Zijn kracht
Onze vaders wilde schragen,
In den nood aan hen gedacht,
Twistvuur bluschte, leed hielp dragen,
Prijst Hem, dankbaar nageslacht!

3. Onder worstling, moeite en strijd,
 Heeft Hij hier de kerk beveiligd,
 En de leden, Hem gewijd,
 Zich tot priesteren geheiligd.
 Lof zij d' Eeuwge 't allen tijd!

4. Roemen w' in Gods Vadertrouw,
 Die geeft dat w' ons hier vereenen,
 Wie, die 't ooit vergeten zou?
 o Van levendige steenen
 Rijz' ons geestlijk Godsgebouw!

5. Heilig d' offers op dit feest,
 D' eer en dank, die w' U bewijzen,
 Schenk, o schenk Uw heiligen Geest!
 Laat een schooner toekomst rijzen,
 Dan 't voorleden is geweest.

II. Op welken grondslag werd hier gebouwd? Op den eenigen grond, die gelegd kan worden, op den uitverkoren kostelijken hoeksteen, Jezus Christus. Wij slaan de inwijdingsrede op, die in de vroegere kerk, ten jare 1663, op den 15 April, bijkans twee eeuwen geleden, werd uitgesproken. Wij lezen daar: «een anderen grond kan niemand leggen, dan die gelegd is, Jezus Christus; deze grond is zoo sterk en wel bevestigd, dat hij dáárom op vele plaatsen in de Heilige Schrift een rots heet, die onbeweeglijk en onbedwingbaar is. Dezen grondsteen Christus Jezus moeten wij niet verachten of verwerpen, zoo als de geestelijke bouwlieden te Jeruzalem, de Farizeën en Schriftgeleerden, hebben gedaan, en nóg alle goddeloozen doen met hun zondig leven, maar ons aan Hem houden door het ware

geloof, dat door de liefde en andere goede werken werkzaam is.» ¹¹⁾ Wij slaan eene andere inwijdingsrede op. Zij werd gehouden op den 13 December 1761, toen vóór eene eeuw de deuren van dit bedehuis het eerst voor de gemeente ontsloten werden. Wij lezen er: «het woord Gods, dat hier gepredikt wordt, brengt den mensch tot Jezus, en stelt dien Heiland aan den zondaar voor in zijne dierbaarheid en algenoegzaamheid.» ¹²⁾ Hier kwamen er sedert zoo velen, gedrukt door den last van leed en zorgen. Zij werden er gewezen op Hem, die de vogelen des hemels, en de bloemen des velds tot predikers van Gods vaderzorg maakt. Hier kwamen er zoo menigen, wien het lijdenskruis zwáár drukte. Zij werden gewezen op Hem, die in de bangste en bitterste ure sprak: «zal ik den kelk niet drinken, dien de Vader mij gegeven heeft. Niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt.» Hier kwamen zoo velen, die een moeilijken, hagchelijken strijd moesten voeren tegen de verzoekingën daarbuiten en daarbinnen. Zij werden gewezen op Hem, die al de aanvallen des verzoekers wederstond en overwon met het proefhoudend wapen van Gods woord. Hier kwamen zoo velen, bij wie de bewustheid van zonde en schuld ontwaakt was, die den vrede des gemoeds gezocht, maar niet gevonden hadden. Ze werden gewezen op Hem, die gekomen is om zondaren te redden en te behouden. Die voor allen, die Hem willen toebehooren, het troostwoord heeft: «Hebt goeden moed. U zijn uwe zonden vergeven.» De krankē, die hier niet konden komen, werden in hunne woningen op hunne legerstede bezocht. Op den Eenigen geneesmeester werd het oog hunner ziel gerigt, die van grooter dan ligcha-

melijke krankheid, die van de doodelijke kwaal der zonde kan verlossen. Ja, de ziel der stervenden werd nóg in de uiterste ure verkwikt door het woord van Hem, die van het kruis der versmading den hemel der zaligheid aan een boetvaardige toezeide. Op dien grondslag werd, op dien grondslag wordt hier nóg gebouwd. Nóg is Jezus Christus de eenige hoeksteen, waarop uwe leeraren bouwen. Wij hebben niet geoordeeld iets onder u te weten, dan alleen Jezus Christus, en wel den gekruisten. Wij prediken Hem, den Eeniggeboren Zoon des Vaders, die in des Vaders schoot was, en heerlijkheid had bij den Vader, eer de wereld was. Het vleesch geworden Woord, die den Vader heeft verkondigd en getoond, dat Hij zeggen kon: wie mij ziet, die ziet den Vader. Die gekomen is om te zoeken en zalig te maken dat verloren is. In Wien wij hebben de verlossing door zijn bloed, namelijk de vergeving der zonden. Die krachtiglijk bewezen is de Zoon Gods te zijn, sedert dien tijd, dat Hij opgestaan is uit de dooden. Die gezeten is aan de rechterhand Gods, en, omdat Hij eeuwiglijk blijft, en een onvergankelijk priesterdom heeft, ook altoos kan zalig maken degenen, die door Hem tot God komen, dewijl Hij altijd leeft om voor hen te bidden. Op dien grondslag bouwen wij, gelijk uwe leeraren, die u vóór ons het Woord Gods gesproken hebben, daarop hebben gebouwd.

Vraagt gij, of bij dien grondslag de onderscheidingsnaam Luthersch nóg noodzakelijk bewaard moet blijven? Laat mij u aan Luthers eigen woorden herinneren. Zij luiden aldus:

«Hoor en laat u gezeggen. Ik verlang en smeeek vooreerst, dat men toch mijnen naam gelieve te verzwijgen, en zich niet Lutherschen, maar Christenen noeme. Wie is

Luther? de leer is immers niet van mij, ik ben immers voor niemand gekruisigd. Paulus zelf wilde niet toestaan, dat men zich óf naar hem óf naar Petrus zou noemen; hoe zou ik, nietswaardige, dan kunnen gedoogen, dat men de kinderen van Christus naar mijnen onbeduidenden naam, die geen heil of zegen kan aanbrengen, noemde? Niet alzoo, lieve vrienden! laat ons alle namen en leuzen van partij-schap verdelgen, en ons noemen naar Christus, wiens leer wij bezitten.» ¹³⁾

Vraagt gij, of bij dien grondslag onze naam niet veel-
 eer moest luiden: Evangelieschen? De geschiedenis ver-
 meldt dat onze voorvaderen hier te lande na 1562 reeds
 den naam van Evangelieschen droegen, hoewel wij ook aan-
 geteekend vinden, dat ze te Amsterdam ten jare 1633
 doorgaans Martinisten of Lutherschen werden genoemd. ¹⁴⁾
 Maar, al achten wij den menschenaam niet noodig, wij
 behoeven hem niet te verwerpen, als wij ons Evangeliesch-
 Luthersch heeten. Dàn is het geen sectenaam. Dàn is het
 geen onderscheidingsleus. Dàn is het eene getuigenis, dat
 wij willen vasthouden aan de beginselen van hem, die het
 zijnen tijdgenooten zóó krachtig, zóó nadrukkelijk, met zóó
 rijken zegen verkondigde, als een Apostel zijner eeuw, dat zij
 op den eenigen hoeksteen moesten bouwen. Dàn is het eene
 weldadige herinnering, dat wij het menschenwoord en het
 menschengezag moeten verwerpen, en niet wijken van
 het onfeilbaar woord van Christus. Ja, wij juichen en
 jubelen. De grondslag, waarop hier gebouwd werd, kan
 niet wankelen. Omdat de bouwlieden niet weken van dien
 grondslag, gelukte hun werk, bleef het in stand, bragt
 het zegen!

III. Met welk doel werd hier gebouwd? Gij leest het in het woord van Petrus: «om te offeren geestelijke offers, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus.» Vraagt gij, welke die offers zijn? Wij antwoorden u, ze zijn alle begrepen in geloof en liefde. Liefde, gewerkt door geloof in Christus, geloof in Hem, zich uitende en openbarende in en door liefde. Het geloof in Christus, door de prediking van het Evangelie gewekt, en versterkt, en bevestigd, mist den echten stempel, als het niet door de liefde werkzaam is, het hart met liefde vervult, den zegen der liefde rondom zich verbreidt. Zoekt niet naar regtzinnigheid van belijdenis, waar de liefde ontbreekt. Gij zoudt zoeken, maar niet vinden. Waar geen liefde is, daar is Christus niet. Daar kan zijn Evangelie niet zijn. O! met blijden dank aan God mogen wij het gedenkboek onzer gemeente raadplegen. De offers van geloof en liefde werden hier gebragt. Een leeraar dezer gemeente, zijn naam mag heden niet onvermeld blijven, Памво, legde ten jare 1733 den grond tot de vestiging van een gesticht der liefdadigheid. Tegen het einde des jaars 1736, nòg 25 jaar vóórdát dit bedehuis werd ingewijd, werden de deuren van ons tegenwoordig Weeshuis voor het ouderlooze, hulpbehoevende kroost geopend. ¹⁵⁾ Ziet, de plegtige gedenkdag van heden wordt ons nu nòg te belangrijker. Gij, weezen, die u mèt ons op den feestdag der gemeente verheugt, gij moogt ook een eigen feestdag vieren. Komt, roemt gij inzonderheid het liefdewerk der vaderen. De gemeente hoort naar u, en, zoudt gij het voorregt niet waarden? ook zij, die gij uwe weldoenster moogt noemen, Nederlands geliefde en geëerbiedigde Koningin, wier

tegenwoordigheid door ons allen op den hoogsten prijs wordt gesteld, en ons een gewaardeerd bewijs oplevert van belangstelling in onze eenvoudige feestviering. Wij zouden dat vermoedelijk ook hebben ondervonden van andere leden van het Vorstelijk gezin, die zich menigwerf hier met ons vereenigden, doch thans buiten het vaderland afwezig zijn.

Weezen! laat ook gij uw lof- en danklied hooren!

LIED VAN DE WEEZEN.

WIJZE: Gezang 171.

1. Zie, o God! ons op dit feest
 Dankend tot U nadren,
 Wij, wij zeegen, blij van geest,
 't Liefdewerk der vadren.
 Looft den Heer op blijden toon,
 Kindren der gemeente!
 Liefd' is in des Christens kroon
 't Edelste gesteente.
2. Werd hier 't huis van God gesticht
 Waar de heilge blâren
 Liefde als eerste Christenpligt
 Als Gods wil verklaren,
 o Hoe zorgden liefde en trouw
 Voor ons, arme weezen,
 Lang reeds vóór dit Godsgebouw
 Hier nog was verrezen.
3. Viermaal vijftentwintig jaar
 Bleef dit huis in wezen;
 Vijfmaal vijftentwintig jaar
 Stond het huis der weezen.

Daarom paren wij ons lied
 Met uw vreugdeklanken,
 Om Hem, die Zijn liefd' ons biedt,
 Hier vereend te danken.

Vereend danken wij Hem, die hier de vaderen heeft gesterkt, die de kinderen heeft gesteund, dat zij het werk der vaderen in stand hielden en tot hiertoe zegenend nabij was. Hij zal verder ook in de toekomst Zijnen bijstand en Zijnen geest schenken, als het doel der bouwlieden blijft om «geestelijke offers te brengen, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus.» Dát doel worde door niemand miskend. Bij de rigting van den tijdgeest, bij de uitspraken van de wetenschap, bij den strijd tusschen de uitersten, sta dát doel steeds op den voorgrond. Aan dát doel worde alles dienstbaar gemaakt. Het zij, het blijve, het worde meer en meer het doel van leeraren, bestuurders en leden der gemeente. Dan zullen wij gezamenlijk voortbouwen! Voortbouwen als levende steenen. Dan bewaren wij de gehechtheid aan ons Godshuis, maar niet alleen aan dat huis van hout en steen, aan die andere en kostelijker kerk, binnen deze gebouwd, dat geestelijk huis, met het heilig priesterdom vervuld. Dan blijft en vernieuwt zich ook verder Gods zegen. De geest van Christus zal ons bezielen. Zijn leven zal ons vervullen. Laat ons dáartoe allen waken, bidden, werken, dat wij op den éénigen hoeksteen blijven voortbouwen, en óók den zaligen tijd voorbereiden, waarop het heeten zal: «éene kudde en één herder!»

Welk eene stoffe tot blijdschap, dat onze feestviering

wordt bijgewoond door den doorluchtigen krijgsheld, aan ons Vorstelijk huis vermaagschapt, onder wiens voorzaten vóór meer dan twee eeuwen in de dagen der verdrukking een beschermer voor de magtelooze gemeente opstond, die voor hare belangen waakte. Hoe veel dank zijn wij verschuldigd aan allen, die gehoor gaven aan de uitnoodiging, om dit ons feest mede te vieren. Dien dank brengen wij u, HoogEdel Gestreng Heer, die aan het hoofd van het gewestelijk, en u Edel Achtbare Heer, die aan het hoofd van het stedelijk bestuur zijt geplaatst. Ondervindt ons kerkgenootschap, en daardoor ook déze gemeente voortdurend bewijzen van belangstellende zorg van het gewestelijk bestuur, wij blijven ons daarvoor aanbevelen. U, gelijk ook hem, die bij al zijnen ijver om den bloei en welstand dezer stad te bevorderen, ons een aangenaam bewijs geeft, dat óók onze kerkelijke gemeente hem niet onverschillig is, danken wij voor uwe gewenschte tegenwoordigheid in ons midden.

Is het ons leed, dat de Staatsman, door den Konin met de kerkelijke aangelegenheden belast, verhinderd werd hier te zijn, wij stellen er prijs op, dat gij zij gekomen, WelEdel Gestreng Heer! Secretaris-Generaal bij het Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, en van staatswege uwe deelneming in onze kerkelijke huishouding betoont. Onze kerk stelt de bescherming en den steun van den Staat op hoogen prijs, en deze gedenkdag stemt haar eigenaardig tot erkentelijken dank.

WelEerwaardige en Eerwaardige Heeren! vertegenwoordigers van de onderscheiden protestantsche gezindten in onze stad, leden der kerkelijke besturen! ¹⁶⁾ Dank, innigen,

hartgrondigen dank, dat gij ons vreugde- en vredefeest met ons wildet vieren. De muren van afscheiding zijn minder hoog, de klove der verwijdering is minder breed. De liefde wijkt niet bij verschil van opvatting. Wij erkennen dat allen. Toch is het ons een gezegende aanblik, u thans in ons midden te zien. Het is ons eene schoone voorbeduiding, dat allengs in de toekomst de ééne, heilige, algemeene Christelijke kerk, en in haar de zegepraal der waarheid en des vredes zal gevestigd zijn. Hebbe onze feestviering ons, bij onderscheiden inzigten, naar den geest als broeders vereenigd!

Waarde ambtgenooten! Mannen broeders! Gij, broeder en vriend KRAMER, met wien ik, tot voor kort, gedurende meer dan 22 jaren in deze gemeente mogt arbeiden. Voor ons is deze dag van groote beteekenis. Wij gedachten aan onze voorgangers. Mogen wij, die hier nog korter of langer, zoo als de Heer het wil, zullen arbeiden, gesterkt worden, om zóó te arbeiden, dat eens, als onze plaatsen door anderen zijn vervuld, van ons kan getuigd worden: «Zij bestonden in de vrijheid, met welke Christus hen heeft vrijgemaakt; zij waren geen knechten der menschen; zij betrachtten de waarheid in liefde; zij bouwden op den éénigen hoeksteen, Christus Jezus.»

Broeders, leden van den kerkeraad! Uw wensch is vervuld. Gij wildet niet, dat deze driedubbele gedenkdag onopgemerkt zoude voorbijgaan. Dat onze feestviering u allen bij vernieuwing opwekke om het ware heil der gemeente te zoeken, hare wezenlijke belangen te behartigen. Bouwt haar op, en wordt zelve gebouwd als levende steenen tot een geestelijk huis!

Gij allen eindelijk, Broeders en Zusters! leden der gemeente. Brengt steeds meer geestelijke offers, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus. Wast in geloof en liefde aan Hem, onzen Heer. Moge uw kerkelijk, uw christelijk gemeentelieven zich steeds rijker en vruchtbaarder ontwikkelen. Moge telkens, als gij opgaat naar uw heiligdom, de zegen der Evangelieprediking overvloediger voor' u zijn. Zóó moge het woord van den gewijden profeet in vervulling komen: «de heerlijkheid van dit laatste huis zal grooter worden dan die van het eerste geweest is.» Amen!

Heer! onze God! Vader in den hemel! Wij buigen ons in ootmoedigen en blijden dank voor U, en roemen in de barmhartigheid en trouw, die Gij aan onze vaders en aan de vroegere geslachten hebt betoond. In de dagen der duisternis hebt Gij voor hen het Evangelielicht doen doorbreken. Door dat Evangelie hen van het juk des mensche-lijken gezags bevrijd. Door dat Evangelie hen gesterkt en getroost tot in de doodsure. Gedurende anderhalve eeuw stond hier der vaders eerste bedehuis opgericht, waar zij U in Christus Jezus aanriepen en verheerlijkten, roemende in de kennis van het reine en onvervalschte Evangeliewoord. Aan dezelfde plaats heeft het nakroost der vaders dit tweede heiligdom gesticht, waarvan wij thans het eeuwfeest mogen vieren. Dit huis, het is opgericht onder Uwen zegen, bewaard door Uwe bescherming, Uwe oogen bleven er over geopend nacht en dag. Met gemeenschappelijke dankzeggingen en smeekgebeden mogten wij

hier week aan week naderen tot U. In blijde en droeve dagen mogten wij hier zamenkomen om ons dankend en biddend voor U neder te buigen. Rijk aan zegen was voor ons en de onzen deze gewijde plaats. Weldadige herinneringen wekt zij in ons hart. Wij hebben lief de stede van Uw huis, en de plaats waar Uwe eere woont. Bewaar dit huis ons verder. Dat wij er getrouwelijk en gaarne en door behoefte des harten gedrongen ons vereenigen voor Uw heilig aangezicht. Dat wij er komen in het besef onzer afwijkingen en overtredingen, dat wij er komen met de behoefte aan de vertroosting des Evangelies; dat wij er komen, met harten geopend en vatbaar voor den invloed van Uwen Geest, opdat wij vervuld worden met het leven, dat in Hem was, die ons U heeft leeren kennen, dienen, verheerlijken, navolgen. Geef ons dat wij herwaarts komen, met harten vol van geloof en van liefde, opdat wij geestelijke offers offeren, die U aange-naam zijn door Jezus Christus. Onder het vele groote en goede, dat Gij aan ons hebt gedaan, erkennen wij vooral dat Gij ons het voorregt vergunt dit heugelijk gemeentefeest te vieren. Worde de blijdschap, die het wekt, de dankbaarheid, die het eischt, het vertrouwen, dat het kweekt, geheiligd aan onze harten. Neme de gemeente, die hier vergadert, meer en meer toe in wasdom aan Hem, die het hoofd is, Christus. Wees met haar, gelijk Gij met haar geweest zijt tot op dezen dag. Hare toekomst leggen wij met vertrouwen in Uwe handen. Wij weten dat zij een, zij het ook gering, gedeelte uitmaakt van het groot en heerlijk rijk Uwes Zoons, dat gegrond is op eene onvergankelijke steenrots. Dat rijk, het worde meer en meer

uitgebreid. Het vereenige en omvatte eens geheel de menschheid. Wees met allen, die het Evangelie verkondigen, naar welken naam zij zich nog noemen, en doe eens alle menschennamen uit de Kerk Uwes Zoons verdwijnen, en vervangen worden door den Éénigen naam, die onder den hemel den menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden. Zegen den arbeid der leeraren in deze gemeente. Zegen het werk der armverzorgers. Zegen het werk der broederen, die de belangen der kerk behartigen, wien de zorg voor de weezen en bejaarden is aanbevolen. Verblijde de gansche gemeente zich in de bewijzen Uwer liefde. Zegen ons dierbaar vaderland. Zegen onzen geëerbiedigden Koning, onze weldadige Koningin, al de leden en verwanten van 's Konings huis. Neem hen allen in Uwe genadige hoede, in Uwe heilige bescherming. Zegen de gewestelijke, de plaatselijke overheid, opdat wij een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid. Wees met Uwe zegenende liefde allen nabij, die ons op dezen dag blijken van belangstelling en broedermin schonken. Zij ons feest ons allen een vreugdefeest, en een vredefeest, en hebbe het ons in het geloovig vertrouwen versterkt, dat alléén door op den kostelijken hoeksteen te bouwen in de spade toekomst de zalige tijd zal aanbrenken, waarop het woord des Heeren wordt vervuld: ééne kudde en één herder, en al uwe kinderen op aarde bidden zullen: Onze Vader, Gij, die in den hemel zijt! Uw naam worde geheiligd; Uw rijk kome; Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood, en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren; en leid ons

niet in verzoeking , maar verlos ons van het kwade! Want
U is het rijk , en de kracht, en de heerlijkheid , tot in
eeuwigheid , Amen!

S L O T Z A N G .

WIJZE: Gezang 82.

1. Dank- en jubellied mogt schallen,
Laat het, God! U welgevallen,
Zegen ons door Uwen Geest;
Druk Gij in ons hart dien stempel,
Heilig ieder hart ten tempel,
Wijd ons leven tot één feest.

 2. Geef dat, Heer! die in den hoogen
Met genadig mededoogen
't Bidden Uwer kindren hoort.
Sterk ons, dat we nooit bezwijken,
Dat wij wankelen noch wijken
Van 't onfeilbaar Christuswoord.

 3. Christus' Koningrijk moet komen,
IJdel blijken 's menschen droomen,
Zinken moet al 't menschenwerk.
Wat hier dwaze menschen scheiden;
In Uw naam, o Heer! verbeiden
Wij steeds d' eenheid van Uw kerk.

 4. Hoor op 't feest van vreugd en vrede,
Hoor, o Vader! onze bede:
Blijf met Uwen Geest ons bij!
Breng elk' eeuw de menschheid verder,
Dat het onder Éénen herder
Haast Één groote kudde zij! ¹⁷⁾
-

A A N T E E K E N I N G E N .

1) Deze leerrede is uitgegeven onder den titel: *Het echte opschrift der Godgewijde kerktempelen, vervat in Jacobs verrukkende taal*. Gen. XXVIII: 17. *Ter gelegenheid, dat het nieuwe Kerkgebouw der Gemeente, togedaan de onveranderde Augsburgsche Geloofsbekijdenisse binnen 's Hage, ingezegend werd, door Casparus van der Heide, A. L. M. Ph. D., Leeraar in dezelve gemeente, voorgesteld op den avond van des Heeren dag den 13 December 1761.* Des voormiddags had Da. Torner tot tekst gekozen 2 Kron. VI: 40, 41; des namiddags Ds. Sander Psalm LXXXIV: 11. Voor zoover mij bekend is, zijn deze preken niet in het licht verschenen. Van alle drie wordt gewag gemaakt in een dichtstuk: *Ter inwijding van de nieuw gebouwde Kerk der Evangelische Gemeente togedaan de onveranderde Augsb. Geloofsbek. in 's Gravenhage enz.*, door W. Kupius, die als zinspreuk boven zijne naamteekening plaatste: Meer uit Liefde, dan uit Kunste.

2) Hendrik, graaf van Nassau, heer van Breda, stadhouder van Vlaanderen, Brabant, Gelderland, Holland en Zeeland, door wiens tweede huwelijk met de vorstin Claude van Chalons, het prinsdom Oranje in het huis van Nassau gekomen is, stond aan het hoofd der regenten, die het werk der hervorming begunstigten. Ypeij en Dermout, *Geschiedenis der Nederl. Herv. Kerk*, Deel 1, blz. 67.

3) Onder anderen behoorden hiertoe het *Te Deum*, waarvan eene navolging voorkomt in ons Gezangboek N°. 380 en het *o Beata beatorum Martyrum solennia*, door Dr. R. Bennink Janssonius zoo getrouw, wat geest en vorm betreft, vertolkt:

o Gij zaalge feestgetijden
Van een zaalgen martlaarsstoet,
Heilige strijd der overwinnaars,
Hoe ontsteekt ge ons hart in gloed! enz.

Zie zijne *Gezangen der Katholieke Kerk. Naar het Latijn*, 2e Stuk. XXIII. blz. 57.

4) De Riemer maakt gewag van „particuliere huizen, zoo in de Pooten, Raamstraat, Spuistraat in een huis genaamd de Lombard, komende met eenen gang uit in 't Achterom, als ook in 't Noordeinde in het Vergulde Hoefijzer op eene zaal, hebbende hetzelfde huis zijnen uitgang met eene poort in de

Molenstraat. - Zie de Riemer, *Beschrijving van 's Gravenhage*, eerste Deel, blz. 416. Hierbij zal nog gevoegd moeten worden, waarvan de Riemer zwijgt, een huis in het Gortstraatje, van waar de gemeente waarschijnlijk is verhuisd naar het bin-nenerf op de Groenmarktsburgwal, of de grondvlakte van de tegenwoordige kerk.

*) Deze inwijdingsrede is uitgegeven te Hamburg onder den titel: *Hagische Kirchen Gedanken von dem eusserlichem und innerlichem Gottes Haus bei Einweihung der Graffen-Hagischen Lutherischen Kirchen in Holland, Anno MDCLXIII, 15 Aprilis der Gemeine Gottes, in volkreicher Versammlung, einfältig, doch Schriftmässig, vorgestellt und zum Druck übergeben von Johanne Schellhammero, Hamb. vorgedachter Gemeine Augspurgischer Confession Hochteutschen Predigern.*

*) De gemeenten van Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Haarlem, Delft, Alkmaar, Zaandam, Middelburg.

?) Nadere bijzonderheden deswege zijn te vinden in de *Resolutie van de Heeren Staten van Holland en Westvriesland op de differenten in de Luterische Kerkenraad in 's Hage, over de suppletie van een vacante Leeraarsplaats.* 6 Februarij 1766.

*) Bij de Hervormde gemeente alhier was de Hoogduitsche predikdienst reeds vroeger opgeheven, t. w. bij Koninklijk Besluit van 26 Maart 1818, te gelijk met het aan Ds. M. Jorissen verleend emeritaat. De eerste Hoogduitsche predikant is geweest Philippus Ludovicus Felbach, die op verzoek van Frederik de Vijfde, als zijn hofprediker, tot de Hoogduitsche predikdienst is voorgedragen, waartoe de Kerkeraad zijne toestemming heeft gegeven. Felbach is gekomen in het jaar 1626 op 17 Julij. Hij is op den 9 December van dat jaar lid geworden van den kerkeraad der Hervormde gemeente, in het jaar 1632 op 20 November ontalagen, en naar Maastricht vertrokken.

In het jaar 1626 is aan de Hoogduitsche gemeente bij verdrag en overeenkomst toegeestaan hare godsdienstoefeningen te houden in de Engelsche kerk.

Frederik de Vijfde, paltsgraaf, die zich tot Koning van Bohemen had laten kroonen, maar uit dat rijk was verjaagd en tevens van zijn Keurvorstendom beroofd, door de Jezuiten de Winterkoning genoemd, kwam met zijne gemalin Elisabeth, dochter van Jacobus VI van Schotland, naar 's Hage in het jaar 1621. Prins Maurits en Frederik Hendrik waren zijne ooms. Hij werd op last van de Staten van Holland gehuisvest en vorstelijk ontvangen. Op 26 Januarij 1632 vertrok hij uit 's Hage naar Duitschland, waar hij in het volgende jaar overleed. Door zijn toedoen is de Hoogduitsche predikdienst bij de Hervormde gemeente gevestigd.

In het jaar 1662 ontving de Kerkeraad der Hervormden eene resolutie van de Staten van Holland, dat na het overlijden van den toenmaligen Hoogduitschen predikant geen ander zijne plaats zou vervangen. In weerwil daarvan is echter, na eene vacature van drie jaren, in 1668 een Hoogduitsch predikant beroepen, die tot op 1818 zijne opvolgers had.

*) Hibbaeus Magnus, de insteller van een regelmatig kerkbestuur; Johannes Colerus, de handhaver van de eer van Spinoza; Franz Georg Christoph Rütz, de doorgeleerde en onbaatzuchtige man. Belangrijke mededeelingen noemens hen zijn te vinden bij F. J. Domela Nieuwenhuis, in zijne *Geschiedenis der Ev. Luth. Gemeente te 's Gravenhage*. Amsterdam, J. H. Gebhard en C°. 1854.

¹⁰) Het «*Christelijk Gezangboek, bij de Ev. Luth. Gemeente te 's Gravenhage in gebruik*» werd, even als het «*Gesangbuch der Ev. Luth. Gemeine im Haag zum Gottesdienstlichem Gebrauch gewidmet*» uitgegeven in 1790. Beide worden voorafgegaan door eene berijming der Psalmen en bevatten een getal van 416 liederen. Dit gezangboek (het Hollandsche) werd ook te Groningen, Leeuwarden, Deventer en Kuilenburg ingevoerd. Zie Dr. R. Bennink Janssonius *Geschiedenis van het Kerkgezag bij de Hervormden in Nederland*, blz. 339. Over dit Gezangboek verdient gelezen te worden hetgeen door J. C. Schultz Jacobi is vermeld in zijne *Geschiedenis van het godsdienstig gezang bij de Lutherschen in de Nederlanden*, met wier afzonderlijke uitgave en bewerking voor de gemeente haar eene zeer groote dienst zou worden bewezen. (*Bijdragen tot de Geschiedenis der Ev. Luth. Kerk in de Nederlanden*. IV. bl. 125 v. v.) Dat de Kerkeraad hier reeds vóór de invoering van het Gezangboek in 1790 bedacht was op verbetering in het kerkgezag, blijkt uit eene der uitgaven van het «*Geestelijk Zielenvermaak*» enz. door Petrus Martini, met het bijgevoegde op den titel: «*Nu herdrukt met approbatie van het Eerw. Consistorium der Luthersche Gemeente in 's Gravenhage, nagezien en verbeterd door Casparus van der Heide, Ph. D. en Leeraar in laatstgenoemde Gemeente*. Amsterdam, bij H. Brandt. 1753.»

¹¹) Zie de inwijdingsrede in aant. 4 vermeld, en ald. blz. 24.

¹²) Zie de leerrede in aant. 1 genoemd, op blz. 20.

¹³) Deze merkwaardige plaats wordt gevonden in Luthers Schriften, deel X blz. 420 (uitgave van Waloh, Halle 1750, 4°.)

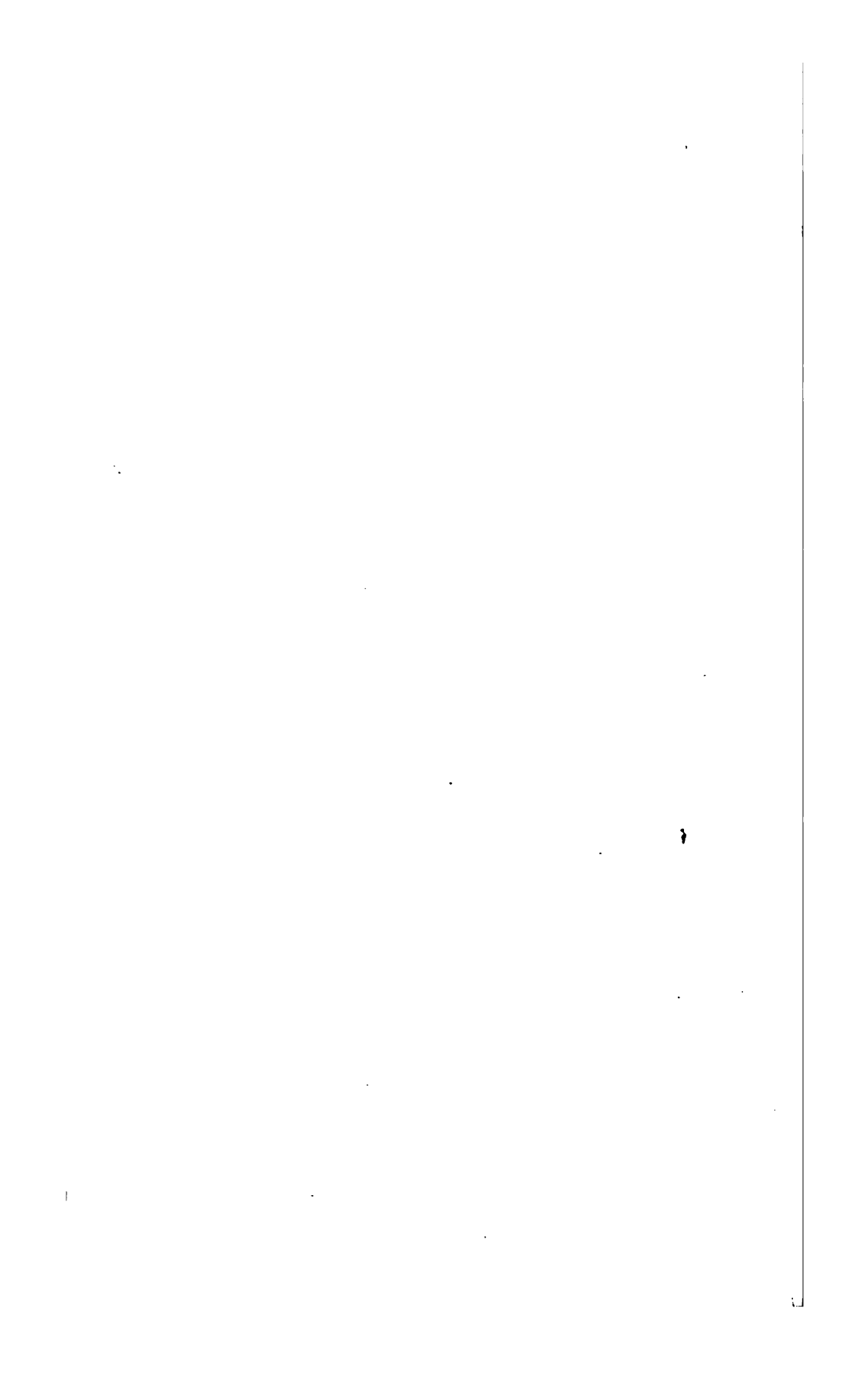
¹⁴) Zie *Inwoyings Predicatie van de Luthersche Kerck*, 1683 (te Amsterdam) door Casparus Pfeiffer, benevens de *Leerrede ter godsdienstige feestviering van het tweehonderdjarig bestaan der Luthersche Oude Kerk op 26 December 1838*, door J. M. L. Roll op nieuw uitgegeven. In den aanvang dezer *Inwoyings Predicatie* lezen wij: «Wij worden genoemd Martinisten of Lutherschen, het huis, waarin wij onsen godsdienst oeffenen, wort in de wandeling genoemd de Martinische of Luthersche Kerke, maer is dan ter eeren van Martinus Lutherus desen tempel opgeregt? Geensints: wel is waar, dat wij Lutherum houden voor een getrouw dienstknegt Gods, dat wij ons ook niet en schamen naer Lutherus genoemd te worden, maar evenwel weten wij dit, dat wij op Lutherum niet gedoopt zijn, dat Lutherus geen Verlosser of Zaligmaker, dat Lutherus onsen Godt niet is; Lutherus en hebben wij geen Kerke gestigt enz.

¹⁶) Het eerste eeuwfeest der stichting werd in de gemeente op 1 Mei 1834, en den daarop volgenden dag huiselijk in het gesticht zelve gevierd. Eene plegtige toespraak bij die huiselijke feestviering door Ds. R. T. F. Reudler is uitgegeven, met nog twee leerredenen, daartoe evenwel geene betrekking hebbende, onder den titel *Openlijke hulde aan mijne 's Gravenhaagsche gemeente* enz., bij de Erven Doorman, 1835. Hoezeer de reglementen voor het Weeshuis 29 April 1734 reeds waren opgesteld, en het besluit was genomen met de maand Mei de weezen in een huis te vereenigen (van daar het eeuwfeest), is het *tegenwoordige* Weeshuis eerst 20 September 1736 aangekocht, en met het einde van dat jaar geopend. Zie Domela Nieuwenhuis' *Gesch.* enz. blz. 41. De medaille bij de oprigting van het Weeshuis is hiervoor beschreven. Het oudste gedrukte Reglement voor het Weeshuis, mij bekend, is van 15 November 1736, en ondertekend door S. Schroder, Secretar. Consistory, en beslaat met het aanhangsel van een morgen- en avondgebed, en een gebed vóór en na den eten 48 bladzijden in 4°. In het morgengebed komt o. a. voor: „ô Groote en Almagtige Godt, neemt ook in uwe Vaderlyke bescherminge en genade onse Hoge Lands en Stadts Overigheyd en alle Protestantsche Mogentheden en Regeeringen.“ (blz. 44.)

¹⁷) Afgevaardigden uit de Nederduitsch-Hervormde, de Waalsch-Gereformeerde, de Engelsch-Episcopale, de Remonstrantsch-Gereformeerde en de Duitsch-Evangeliesche Kerkeraden waren door den grooten Kerkeraad der Ev. Luth. gemeente tot het bijwonen der feestviering uitgenoodigd, en hadden aan die uitnoodiging voldaan.

De voorzitter der Ev. Luthersche Synode, de HoogEerw. heer J. C. Schultz Jacobi, en de tweede secretaris, de Hoog Eerw. Heer J. H. Michelsen, in hunne genoemde betrekking uitgenoodigd, waren verhinderd tegenwoordig te zijn, gelijk ook de hoogleeraar Domela Nieuwenhuis, wien men als geschiedschrijver der gemeente bij het feest had gewenscht te zien.

¹⁸) Het laatste vers van de feestliederen, op verzoek van den Grooten Kerkeraad door den oudsten leeraar vervaardigd, en onder begeleiding van het schoone gelspel van den heer W. F. G. Nicolai gezongen, werd plegtiglijk staande voor de vergaderde gemeente aangeheven.

L E E R R E D E

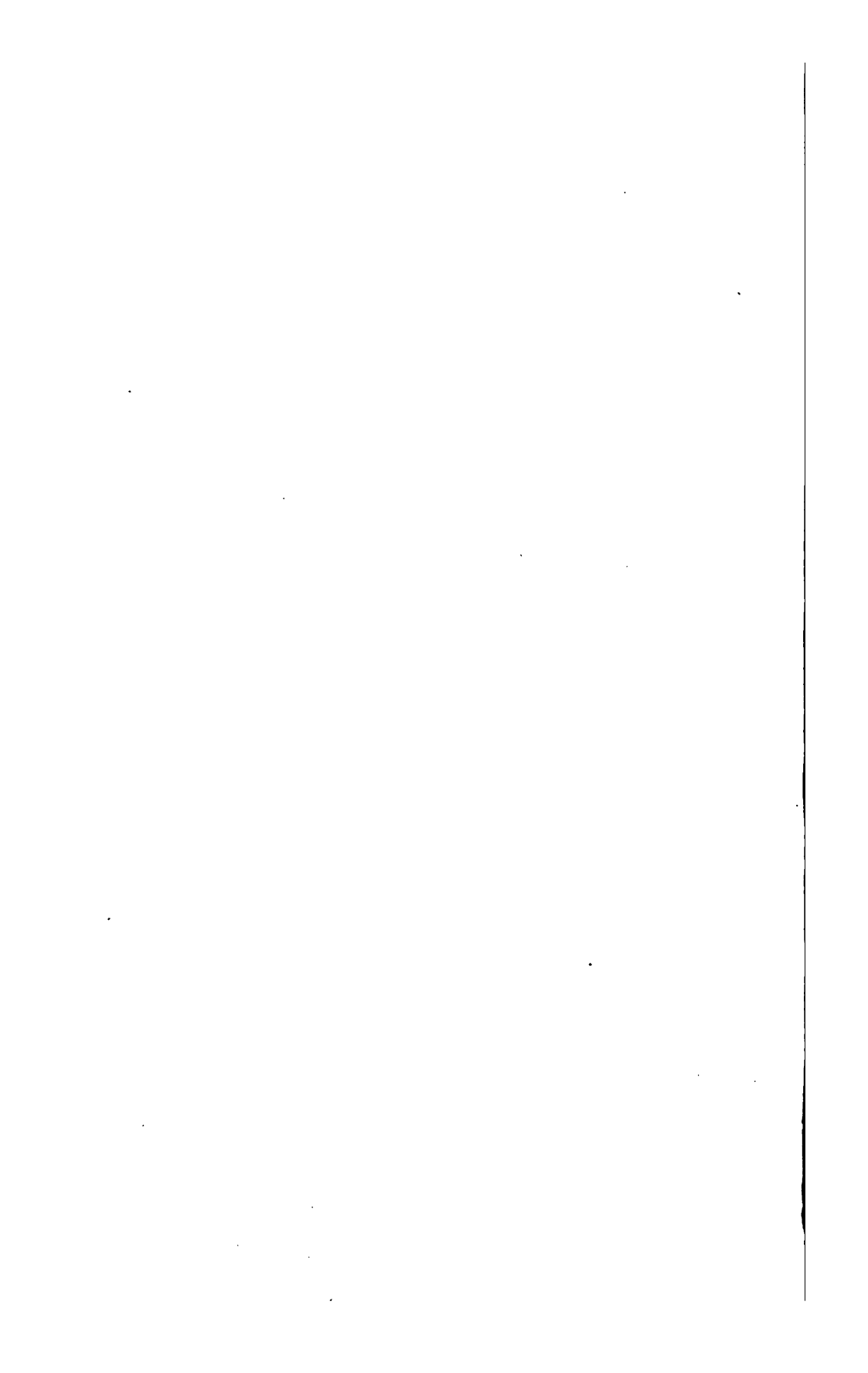
GEHOUDEN

ZONDAG 15 DECEMBER 1861,

DOOR

J. P. G. WESTHOFF.

(Des Namiddags.)

GEZANG 378, vs. 1 en 2.

GEBED.

Geliefden in onzen Heer Jezus Christus!

**« Dankt den Heer! predikt Zijnen naam! Zingt Zijnen
»lof! Want Hij heeft zich heerlijk betoond en Zijne goed-
»heid duurt tot in eeuwigheid.»**

**Uit wiens hart rees niet op den morgen van dezen dag
deze dank- en juichtoon omhoog? Wie gevoelde zich niet
blijmoedig en dankbaar gestemd, toen de oudste leeraar
naar aanleiding van een heerlijk apostolisch woord haar
op eene treffende wijze de vestiging dezer gemeente zoo-
wel als de inwijding van dezen tempel herinnerde? De
dag van heden is een ware feestdag voor deze gemeente,
waarop wij ons verheugden, waarop wij vrolijk zijn. Het
is de Heer, die ons dezen dag heeft gemaakt! Het is de
Heer, die de vrome bede onzer vaders verhoorde, toen
zij als gasten en vreemdelingen hunne handen in één sloegen
om in deze stad Gods woord en Luthers leer voort te
planten op kind en kindskind! Het is de Heer, die het
werk hunner opgeheven handen deed welgelukken, al
ging hun arbeid ook met vele bezwaren en moeilijkhe-
den gepaard. En al hebben wij ook het bezit van dit
schoon en statig Godsgebouw aan hunnen ijver en hunne**

een driedelig antwoord wordt gegeven. Zij moet ons opwekken :

1. tot een onwankelbaar vasthouden aan de belijdenis der hoop;
2. tot eene betooning dier belijdenis in de liefde;
3. tot eene getrouwe deelneming aan de gemeenschappelijke godsdienstoefeningen.

Heilige Vader! heilig ons in de waarheid, uw woord is waarheid!

Verheerlijkt Hoofd uwer duurgekochte gemeente! zie in gunste op ons neder. Bouw ons op tot levende steenen, vorm ons tot uwe priesteren. Onze arbeid zij U en uwen Vader welbehagelijk en ons allen ten zegen! Amen!

I.

«Laat ons vasthouden aan de belijdenis der hoop en «niet wankelen.»

De christelijke hoop bestaat in het verlangend uitzien naar — in het stellig verwachten der zaligheid en mitsdien in den voorsmaak der zaligheid zelve. Zij is op het geloof in den gekruisten en verreezen Godmensch gebouwd en wordt uit het geloof in Hem geboren. De geloovige, die zijne verwachting heeft gebouwd op de onwankelbare beloften des Heeren, weet dat zijne hope in vervulling zal gaan en eenmaal zalig genieten zal worden. Welnu, een onwankelbaar vasthouden aan de belijdenis dier *levende* hoop was voor de eerste Christenen waarlijk geen gemakkelijke taak. Zij stelden zich hierdoor bloot aan haat en verguizing, aan vervolging en allerlei marteling. Ter wille

van de eeuwige kroon des hemels hadden zij hier in navolging van hunnen oversten Leidsman vaak eene te dragen van doornen gevlochten. Bovendien ontbrak het in die dagen reeds evenmin als thans in de onze aan dwaalleeraren, die den grond dezer hoop zochten te ondermijnen, door de lichamelijke verrijzenis des Heeren uit den doode te ontkennen. Zij noemden het eene groote dwaasheid alleen op het onzienlijke te hopen en daarvoor ontberingen en gevaren te verduren. Om die oorzaak wees de apostolische schrijver zijne medegeloovigen op de vrijwillige offerande, die de Zone Gods door zijne menschwording zoowel als door zijn lijden en sterven had gebragt, om hen van alle zonden te verlossen en tot erfgenamen des eeuwigen levens te maken. Uitgaande van de vooronderstelling dat zij de noodzakelijkheid dier offerande erkend en de vertroosting en de hoop, daarin gelegen, aan hun hart hadden ervaren, eischt hij nu ook van hen een onwankelbaar vasthouden aan deze welgegronde hoop en een blijmoedig belijden van haar voor de kinderen der wereld. Dit doende, gaven zij niet alleen een bewijs hunner dankbaarheid aan God voor de in Christus ontvangen genadegift, maar zij grepen hiermede ook het eenig afdoend middel aan om namelijk het verkregen heil tot den einde te bewaren en alzoo de zaligheid hunner zielen te verkrijgen.

Deze apostolische vermaning geldt echter niet alleen de geloovigen dier dagen, zij geldt ook ons, die leden zijn geworden van het verheerlijkt Hoofd. Laat ons vasthouden aan de belijdenis der hoop en niet wankelen in de dagen, die wij beleven. Al worden geene brandstapels

meer opgerigt en ontstoken voor de geloovigen, al worden zij niet meer om hunne belijdenis vervolgd en gedood, smaad en verguizing, laster en spot hebben ook nog heden ten dage allen te verduren, die hunnen Heiland tegen on-, bij- en halfgeloovigen belijden. De wereld is niet veranderd. Zij is dezelfde gebleven. Zij haat en schuwet zoowel het Licht als allen die zich in de stralen van het Licht willen koesteren. Waren het voor 18 eeuwen bange en droeve dagen voor de belijders van den Christus Gods, de dagen die wij beleven zijn het, zoo al niet in gelijke dan toch in andere opzichten, niet minder. Meer dan ooit tracht men heden den grond van ons christelijk geloof te ondermijnen. Niet meer in 't geheim, neen in 't openbaar wordt de strijd gevoerd over zijn of niet-zijn van het Christendom. Hooggeplaatsten in de wereld, geleerden, uitmuntende in kennis en wetenschap, menschen van allerlei stand en rang noemen het Evangelie der Schrift eene dwaasheid, goed voor ongeletterden, eenvoudigen en kinderen. Men heeft lang genoeg als onmondigen aan de waarheid van hetgeen geschreven staat geloofd, men wil thans begrijpen, thans volkomen vrij zijn van elk gezag en zich door niets gebonden achten. M. H.! de vorst der duisternis treedt stout en vermetel op en verbergt helaas zijn ongelooft achter schoonklinkende en christelijke woorden, waardoor hij menigen onontwikkelde christen verleidt en ten val brengt. Is 't wonder, dat hij om zijn doel meer naderbij te komen allen met bittere spotternij en schandelijke lastertaal overstelpt, die zich het geloof en de daarop gebouwde hoop niet willen laten ontnemen, wijl zij in het belijden en vasthouden den

vrede hunner verlostē zielen hebben gevonden? Is 't wonder, dat zij, die aanbidders zijn van het zichtbare en tijdelijke met minachting nederzien op allen die het oog huns geestes op het eeuwige en onzichtbare gevestigd houden? Meer dan ooit is het dus noodzakelijk elkander de apostolische vermaning op het harte te binden: houdt onwankelbaar vast aan de belijdenis der hope.

Welnu, de vraag komt in deze ure tot ons: willen wij behouden, hetgeen wij door Gods genade het onze mogen noemen of willen wij ons onze kroone laten ontnemen? Zal de antichristelijke tijdgeest ons medeslepen en ons in een onpeilbaren afgrond storten, of zal de rots der eeuwen ons toevlugtsoord wezen, waar de bruisende baren ons niet vermogen te bereiken, waar wij veilig zijn? O niet waar, Mijne Geliefden! de beslissing zal niemand onzer moeilijk vallen. Met den Godsman spreken wij: wij houden vast, wij wankelen niet; met onzen hervormer, onzen **MAARTEN LUTHER**: vrij neem' ons d'euvelmoed eer, leven, goed en bloed, 't brengt nimmer hem gewin: wij streven 't Godsrijk in, om eens Gods heil t' aanschouwen.»

De tijd des jaars, waarin wij ons bevinden, spoort ons hiertoe in de eerste plaats aan. Deze heilige advents-tijd heeft wel een nieuw kerkjaar voor de gemeente geopend, maar hij treedt met de eeuwenoude boodschap op in de wereld: «Het is een getrouw en aller aanneming waardig » woord, dat Jezus Christus in de wereld is gekomen om »zondaren zalig te maken.» De kerk wil aldus geene concessiën doen aan den verdorven tijdgeest. Zij heeft geen nieuwe giften voor de nieuwe begeerlijkheden. Zij komt met hare welgestaafde belofte: «dat Christus ons van

God is gemaakt tot wijsheid, tot gerechtigheid, tot heiliging en tot verlossing.» Zij wijkt geen haarbreed van hare oude regten, van de baniere die zij omhoog heft en waarin het woord geschreven staat: «Er is in geen anderen heil, er is ook geen andere naam onder den hemel den menschen gegeven, door wien zij zalig kunnen worden dan de hooggeloofde naam des Heeren Jezus.» Zij treedt rustig voorwaarts. Zij is niet zoekende naar het eenig ware geneesmiddel voor de doodkranke menschheid. Zij heeft gevonden. Zij is in het bezit van het kostbare kleinood, van de medicijne, die allen geneest, welke haar geloovig gebruiken. Als dienaar dier kerk ken ik geen anderen tot wien ik u met vertrouwen kan en mag leiden dan tot den Christus der Heilige Schrift, die zoowel de woorden des eeuwigen levens heeft als u volkomen vrij kan maken van zonde en wereld.

Of meent gij meer vrij te zijn, wanneer gij zijne banden verscheurt en dien Eenigen verwerpt? O voorwaar! dan zijt gij vrijer tot het doen van het kwade. Is u het liefelijk Evangelie tot aanstoot of ergernis, dan kunt gij u een God vormen naar uw eigen goedvinden, een God, die niets anders is en heeft en vermag dan gij in uwe wijsheid goedkeurt; een God, die zich slechts in zooverre om u bekommert als gij Hem daartoe de magt en het regt verleent. Doet gij zulks, dan maakt gij u zelven den weg, die ten hemel leidt, zeer breed, zoodat gij zonder veel inspanning in de haven der rust hoopt binnen te varen. In 't kort, de lust dezer zondige en van God vervreemde wereld zal dan uw God zijn, wien gij uw leven ten offer brengt. «Laat ons eten, en drinken, en vrolijk zijn, want

»morgen sterven wij,» zieldaar in 't eind uw gansche geloofsbelijdenis.

Maar M. H.! indien nu uwe consciëntie niet wil zwijgen en die steeds luider wordende stemme u aan de zonde en hare vreeselijke gevolgen herinnert, wie zal u dan in dien wanhopigen toestand van de genade des Heeren verzekering geven? En indien nu het geluk dezer wereld van u vliedt en de wankelende fundamenten inéén storten waarop gij uwe verwachting hebt gebouwd, wie of wat zal u dan opbeuren en vertroosten? En indien nu de doodsure voor u slaat en eene onzigtbare wereld u wacht, wie zal dan uw voorspreker zijn bij den Alwetende, wanneer Hij rekenschap eischt van uw huishouden? O! bedenkt toch M. H.! dat gij uw goddelijk kindschap in het vaderhuis verkoopt voor den draf en de ijdelheden eener zondige wereld! O! weet het, dat de tijdgeest u onttrekt aan den invloed en de werking des Heiligen Geestes! Dat niemand u dan verleide met ijdele drogredenen, met schoonklinkende woorden. Weest op uwe hoede voor den booze, die bovenal in onze dagen het masker aanneemt van een' engel des lichts.

Naar wiens stem willen wij luisteren? naar die des Satans, die ons aanraadt den trouwen dierbaren Heer te verlaten, of naar de lokkende en vriendelijke stem van den goeden Herder, bij wien wij weide vinden en overvloed zullen hebben? Niet waar, gij kunt niet weifelen noch wankelen in uwe keuze. Ik vertrouw dan ook van mijnen God, dat gij allen uit de volheid des harten de belijdenis zult doen hooren: «Heer, tot wien zouden wij liever henen-gaan dan tot u, den getrouwen en waarachtigen Getuige;» dat gij zult spreken: wij houden vast, wij wankelen niet.

Tot zulk een vasthouden aan de belijdenis der hoop, aan het woord der waarheid wekt ons deze tijd van het kerkjaar krachtig op. Maar moet ook niet de herinnering aan de vestiging dezer gemeente en de inwijding van dezen tempel voor ons allen hiertoe eene krachtige drangreden wezen? Zonder twijfel, M. Gel. Het bestaan van beide is eene aanschouwelijke getuigenis, dat onze vaderen vasthiel- den aan de belijdenis der hoop. Waren zij koud of onverschillig geweest omtrent God en Zijn woord, zij zouden nimmer zulk een ijver getoond, zulke offers hebben gebracht om hun doel te bereiken. Zulk een werk, zulk eene volharding, zij konden slechts wortelen in het geloof, dat het Evangelie eene kracht Gods is tot zaligheid. Van de vestiging eener gemeente, waarin het woord des Heeren rein en louter zou worden verkondigd, verwachtten zij en te regt de bevordering van een krachtig leven des geloofs, der liefde en der hope.

Laat ons dan toonen, dat hunne verwachting geene ijdele is geweest! Zien wij niet terug naar de verledene dagen, zien wij toe op ons zelve! Laat ons vasthouden aan die belijdenis, waarop zij hun werk hebben gebouwd! Twee honderd en vijftig jaar heeft dit werk nu door Gods genade bestaan. En zal het niet blijven bestaan, indien deze gemeente slechts gevestigd blijft op den rotssteen, op de belijdenis dat Jezus Christus is de Zoon des Levenden Gods? Gewis M. Gel.! de poorten der helle zelfs zullen haar dan niet overweldigen.

Ééne eeuw heeft dit godsgebouw eene talrijke schare binnen zijne muren aanschouwd; ééne eeuw hebben hier velen versterking van hun geloof en zielenvoedsel gevonden.

Zullen wij en onze kinderen het hier blijven vinden? Gewis M. Gel.! indien wij slechts niet wankelen in ons geloof noch wijken van 't onfeilbaar Christuswoord.

Laat ons vasthouden aan de belijdenis der hoop, zooals wij haar hebben afgelegd in die ure waarin wij door onze ouders den Driemaal Heiligen in den doop werden toegewijd, in die ure waarin wij zelven het Doopverbond voor het oog des Heeren in Zijne gemeente vernieuwden. Laat ons ernstig toezien, dat deze belijdenis eene waarheid in ons zij, en steeds meerder in ons worde eene belijdenis van het geloovige hart. Sluiten wij ons ten naauwste aan allen aan, die van zich zeggen kunnen: « Wij zijn niet » van degenen die wijken en verdoemd worden, maar van » degenen die gelooven en de ziel redden. » Weest onwankelbaar! Houdt in hope vast aan des Heeren woord. Vreest niet, geloof slechts. De Heer is getrouw, die haar heeft beloofd. Hij is onveranderlijk! Geen nood, indien wij slechts getrouw blijven!

Komt, eeren wij de nagedachtenis der stichters dezer gemeente en van dezen tempel, toonen wij de dankbaarheid onzer harten jegens God voor Zijne aan ons bewezen trouw en liefde, door elkander op te bouwen op ons aller-dierbaarst geloof, door ons geloof te versieren met een vromen en godzaligen wandel! Komt, toonen wij door daden der liefde, door werken des geloofs aan de wereld, dat wij aan de belijdenis der hoop vasthouden en niet wankelen!

GEZANG 305, vs. 1.

II.

Aan de eerste vermaning verbindt de apostolische schrij-

ver onmiddellijk eene tweede, die onze behartiging ten volle verdient. «Laat ons — zoo zegt hij — onder elkander ons zelve waarnemen, tot opwekking der liefde en der goede werken.» Hiermede wil hij te kennen geven, dat de Christenen als broederen op elkander acht geven en zich weërkeurig tot een wandel in de liefde moeten aansporen.

De belijdenis der lippen verkrijgt eerst waarde en wordt eerst krachtig, wanneer zij daad wordt en leven. Het geloof zonder de werken is dood en geen geloof. De heerlijkste, de regtzinnigste belijdenis is, hoewel op zich zelve niet gering te schatten, zonder een daarmede overeenstemmend leven, gelijk aan een luidend metaal, aan eene klinkende schel. Een bloot vasthouden aan haar gelijk aan eene wolk zonder water. Wenschen wij aldus dat onze belijdenis een gezegenden invloed zal uitoefenen op de wereld, dan moeten wij der wereld toonen dat zij reeds op ons leven hare kracht en weldadige werking heeft uitgeoefend. Het licht, dat door 's Heeren genade in ons ontstoken is, mogen wij niet verborggen houden, neen M. Gel.! naar buiten moet het zijne heldere stralen verbreiden. En ziet, de schrijver van dezen brief wijst ons nu een weg aan, waarop wij ons licht voor de menschenwereld kunnen laten schijnen. Die weg is de weg der liefde. Zij is de band der volkomenheid. Wanneer hij hier echter van de liefde spreekt, dan bedoelt hij niet de liefde tot God, maar die tot den naaste, welke uit de eerste voortvloeit. De Christenen moeten dus onder elkander zich zelve waarnemen, op elkander acht geven tot opwekking der liefde en der goede werken. Dat is het nieuwe ge-

bod, door den Christus ons gegeven, door Hem in allen deele opgevolgd. Zijn leven was een leven der liefde! Drukken wij in deze zijne zegenende voetstappen, hebben wij elkander lief en wel met die liefde, waarmede Hij ons heeft lief gehad, dan zijn wij in waarheid zijne discipelen, dan zijn wij zalig in de liefde. Zegde het oude gebod der liefde den mensch de zaligheid toe als loon, het nieuwe gebod heeft de zaligheid reeds in zich zelf.

Br. en Z. hebt dan elkander lief en gij zijt zalig. Versiert uw hart en uw leven met de liefde, opdat de Christus, wanneer Hij in dit kerkjaar op nieuw tot u wil komen, niet aan u moet voorbijgaan maar woning in u kan maken. Daartoe wekke u bovenal deze feestdag krachtig op. Al heeft helaas! niet altijd in deze gemeente de geest der liefde en der eensgezindheid over twist en tweedragt gezepraald, al is helaas! menigmaal de band des vredes verbroken geworden, ziet M. Gel.! bij de vestiging dezer gemeente, bij den opbouw van dit bedehuis waren allen éénstemmig, één hart en ééne ziele. Één gemeenschappelijk belang verbond hen ten naauwste aan elkander. Door ééndragt waren zij magtig. In liefde verbonden waren zij in staat een werk des geloofs te voltooijen, in welks bezit wij ons nog heden verheugen; worsteling, moeite en strijd zegevierend te boven te komen. Indien de zelfzucht op den troon had gezeten, indien niet een elk ter wille van het geheel vrijwillig had afstand gedaan van bijzondere wenschen en bedoelingen, het werk ware gewis onvoltooid gebleven. Waar de liefde niet woont, daar gebiedt de Heer Zijn zegen niet. En waar de Heer des menschen werk niet kroont met Zijnen onmisbaren zegen,

daar is alles te vergeefs. Met eerbied en vol vreugde mogen wij dan staren op de grondvesters dezer gemeente, op de stichters van dit Godsgebouw, wijl beider bestaan getuigenis aflegt van hunnen vromen ijver, van hunne zelfverloochening, van hunne eendragt en liefde.

Moge dan ook heden — terwijl wij hun volbragt werk dankbaar herdenken — de apostolische vermaning door ons niet alleen ver- maar ook ter harte worden genomen: «laat ons onder elkander on's zelve waarnemen tot op-
«wekking der liefde en der goede werken.» Eerst dan kan eene gemeente aan hare heerlijke roeping voldoen en een licht voor andere zijn, wanneer al hare leden met denzelfden ijver bezielde één en hetzelfde doel najagen, wanneer allen in éénen Geest denken, spreken en handelen. Eerst dan kan ook deze gemeente nog heerlijker bloeijen en zich nog krachtiger ontwikkelen, wanneer geen enkel harer leden slechts het zijne zoekt, maar dat des anderen, wanneer allen die liefde in het harte koesteren, die alle dingen gelooft en hoopt en lijdt.

Br. en Z. geen schooner, geen Godewelbehagelijker gedenkteeken kunnen wij heden oprigten dan de belofte om elkander lief te hebben en de eenigheid des Geestes te bewaren en te versterken door den band des vredes. Wanneer deze gemeente in de liefde blijft, dan blijft zij eeuwig. Wanneer al hare leden eenig zijn in de liefde, dan zal Gods vaderoog met welgevallen op haar rusten en het licht des Heeren haar blijven bestralen.

Komt dan! Gel.! leggen wij heden onze handen in elkander. Bouwen wij voort aan den luister en den bloei van deze ons dierbare gemeente, door in onze harten een

altaar te stichten, waarop het vuur eener hartelijke broederliefde onuitbluschbaar branden moge. Woont dus in enkele huizen nog de onzalige geest der tweedragt, smeult nog tusschen enkele huisgezinnen of leden dezer gemeente het helsche vuur van den haat en der ijverzucht, o! wat ik u bidden mag, bluscht het heden uit, bant den Demon uit uw hart, uit uw huis door de kracht des Heiligen Geestes.

Dit feest zij of worde ons allen een vredefeest! Hoe liefelijk, hoe heerlijk zou het wezen, indien wij ons allen beschouwden en behandelden als leden van één ligchaam; indien de een des anderen lasten hielp dragen; indien wij elkander steeds in liefde vermaanden en bestraffen, waarschuwd en op het pad des levens voorthielpen en schraagden. De lasten des levens, zamen gedragen, vallen ligt; de vreugden des levens, zamen genoten, worden verhoogd. Het geloof van den een versterke dan dat des anderen. Hebt elkander lief als leden van één huisgezin, waarin allen den Christus kennen en dienen en Hij het is die hart aan hart verbindt. Weest één in hem. «Trekt aan «de liefde, opdat gij moogt wassen in alle deelen aan «dien, die het Hoofd is, Christus; met welken het geheele «ligchaam *te zamen gevoegd is* en het eene lid aan het «andere hangt *door alle gewrichten* der handreiking naar «het werk eens iegenlijken lids in zijne mate en maakt «dat het ligchaam wast tot zijns zelfs opbouwning *in de «liefde.*» Het is de Heer die ons aan elkander heeft verbonden. Verscheuren wij moedwillig dien band niet. Door de werken moet het geloof volkomen worden, en ziet! de liefde mag het werkdadige geloof worden genoemd. Vervult

dan mijne vreugde en die der voorgangers dezer gemeente, «dat gij eensgezind zijt, gelijke liefde hebt, van één ge-»moed en één gevoelen zijt en niets doet door twist of »ijdele eer; maar door ootmoedigheid achte de een den »ander hooger dan zich zelve. Een iegelijk zie niet op het »zijne maar op hetgeen des anderen is. Een iegelijk zij »gezind als Jezus Christus.» Hij had ons lief tot in den dood des kruizes. Geven ook wij ons geld en goed, ons leven voor de broeders! Waar die liefde woont, daar is vreugde de volheid! Waar die liefde woont, heerscht Gods vrede in gemeente en huis, in hoofd en hart! Waar zij zetelt, daar wordt een geopende hemel boven onze hoofden aanschouwd. Zij brengt den hemel op aarde, den hemel in gemeente en huis, in hoofd en hart.

III.

Deze broederlijke gemeenschap, waarbij de een in eenvoud en ootmoed des harten den ander hooger acht dan zich zelve, moet zichtbaar worden voor de wereld. De in Christus verbonden, de geloovigen moeten daartoe elkander opzoeken, bij elkander komen. Zij moeten daartoe vergaderen op eene bepaalde en geschikte plaats. «Laat »ons daarom — zoo zegt de apostolische schrijver — niet »verlaten onze vergadering, gelijk sommigen plegen maar »elkander vermanen.» Zien ook wij M. Gel.! deze laatste vermaning niet voorbij. Nemen wij haar ter harte. Ten naauwste hangt zij zamen met de eerste om vast te houden aan de belijdenis der hoop. De deelneming immers aan die vergaderingen, waarin het onfeilbaar Christuswoord wordt

gepredikt, en tot grootmaking van Zijnen nooit volprezen naam worden gehouden, is eene openlijke belijdenis van Zijnen naam, en om die oorzaak niet te minachten. De Christen, die ze nog bezoekt, toont met de daad zich nog niet van het Christendom te hebben losgescheurd.

De apostolische schrijver waarschuwt zijne medegelovigen tegen een verlaten van deze. Indien zij zulks deden, dan zouden zij hierdoor den Christus verloochenen en in den nood dier dagen zich zelve van de schoonste gelegenheid berooven om elkanderen op te wekken en te versterken.

Het is waar M. Gel.! het christelijk geloofsleven tiert het weligst en bloeit het heerlijkst in de stille verborgene diepten van het menscheijk hart. Daar is de heilige plaats, waar het verbond met God gesloten en de nieuwe mensch wordt geboren. Daar is de akker, waar het goede zaad het eerst moet ontkiemen. Daar is het Allerheiligste, waar de nieuwe mensch met Zijnen God verkeert als een kind met zijn' Vader. Maar niet waar, dit hart, deze geboorteplaats van den nieuwen mensch, is, zooals de Schrift zegt, een trotsch, een versaagd ding, waarin door hoogmoed of door kleingeloof de ontkiemende zaadkorrels spoedig verstikt of in den groei belemmerd kunnen worden. Daarom is het noodig, dat de discipelen des Heeren de versterkende, verkwikkende en opbouwende gemeenschap met anderen zoeken en zich niet in eene enge kerker cel als 't ware opsluiten. Hand aan hand moeten zij hunnen aardschen pelgrims-togt voortzetten. De een moet van den ander leeren, opdat het christelijk geloofsleven niet kwijne en ziekelijk worde maar gezond en krachtig blijve. Tot eene gemeenschappe-

lijke stichting moeten zij bij elkander komen, om te geven en te nemen, om te vermanen en vermaand te worden, om te troosten en vertroosting te ontvangen. De eerste Christenen waren van het gewigt der gemeenschappelijke bijeenkomsten ten volle overtuigd. Of lezen wij niet van de jeugdige gemeente: «Zij waren dagelijks en gestadig eendragtiglijk bij elkander in den tempel en braken het brood hier en daar in de huizen en loofden God met vreugde en eenvoudigheid des harten?» En ziet, sedert de stichting der christelijke kerk werden ten allen tijde en aan alle plaatsen tempelen gebouwd, waar zich de geloovigen niet één- maar meermalen in den gebede vereenigden en de voorgangers en oudsten de Heilige Schriften lazen en den volke uitlegden. De apostolische vermaning geldt dus de Christenen van alle tijden, geldt dus ook ons.

En moet zij niet bovenal op dit eeuwfeest door ons ter harte worden genomen? Of moet deze dag ons oog en ons hart niet op dat tijdperk vestigen, waarin het onze voorvaderen gelukt is middelen en wegen te vinden, om in de plaats hunner inwoning, in een eigen kerkgebouw, Gods woord overeenkomstig hunne opvatting te hooren verkondigen? Vele bezwaren en moeilijkheden moesten tot het bereiken van dit doel uit den weg worden geruimd. De vrijheid van openbare godsdienstoefening moest eerst worden verkregen. Giften moesten in den vreemde worden bijeenverzameld, wilde men in staat zijn een bedehuis te bouwen overeenkomstig de talrijkheid der gemeente. Partijgeest poogde den opbouw te verhinderen. De Heer hielp, de bouw werd voltooid en spoedig hoorde men binnen zijne muren den lof des Heeren verkondigen, het woord des

Gekruisten prediken. En werd ook naderhand het Godshuis te klein, geene moeite werd ontzien, geene opofferingen waren te groot, waar het gold een schoonen en statigen tempel te bouwen. Getrouw gingen jeugdigen van jaren en ouden van dagen, hooggeplaatsten in de wereld en minder aanzienlijken met den lof des Heeren op de lippen en in 't hart naar het huis des gebeds. De godsdienstzin onzer vaderen is u allen echter genoegzaam bekend, om door mij in deze ure geprezen en aan u ten voorbeelde te worden gesteld. Het Godshuis was hun een heilig oord, eene poorte des hemels. Het Godswoord hun meer waard dan het fijnste goud, door het vuur beproefd. Dankbaar voor dit geschenk van Gods liefde en trouw, stelden zij het op zeer hoogen prijs.

Hun voorbeeld roept ons allen tot navolging. 't Is ons op dezen feestdag, alsof zij uit hunne graven ons met eene luide stem het woord toeroepen: «verlaat uwe vergaderingen niet, vermaant elkander!» Het zij verre van mij de leden dezer gemeente van ontrouw, van traagheid en onverschilligheid te willen beschuldigen. Zulks zou mij het allerminst voegen, die eerst sints eenige weken het herderen leeraarsambt in haar midden heeft aanvaard. Integendeel, ik heb te prijzen en te roemen. Zeer velen hebben deze plaatse lief, getuige hun warme ijver, hunne bereidwilligheid, toen hunne medewerking tot verfraaijing van dezen tempel werd ingeroepen. Zeer velen hebben deze plaatse lief, getuige hun trouwe opkomst, hunne belangstelling in kerk en armen. Het is hun wèl om 't hart in dit huis des gebeds. Het is hun geen last maar een lust met de gemeente op te gaan, zoo vaak het uur aanbreekt,

waarop de voorganger de heilige bladen openslaat en woorden van bestraffing en vermaning, van opbeuring en vertroosting doet hooren. Wetende dat het geloof komt uit de prediking en de prediking door het woord Gods, is het behoefte hunner harten zich daar te vergaderen, waar Gods woord grondslag en inhoud der Evangelieprediking uitmaakt.

Met den Psalmist heffen zij den juichtoon aan:

Uw huis schenkt ware zielgeneugt;
 Één dag in uwe woning
 Haalt duizend op van aardsche vreugd.

Is dit de taal van uw aller hart, dan welzalig u, br. en zusters! Blijft slechts getrouw; blijft aan deze gemeente verbonden met hart en ziel. Blijft te dezer plaatse de vermaningen hooren, opdat gij u de vertroosting des Evangelies moogt toeëigenen.

Maar zijn er in ons midden, wier consciëntie deze getuigenis niet kan en mag afleggen, zijn er onder u aan die enkelen gelijk in den apostolischen tijd, welke de vergaderingen niet meer trouw en naauwgezet waarnamen, dan geve God, dat zij heden in dit bedehuis en in hunne binnenkameren de belofte mogen vernieuwen, eenmaal afgelegd in die ure, waarin zij den Heer den eed der trouwe en der gehoorzaamheid hebben gezworen. Onttrekt u niet langer aan de zegenrijke werking van Gods goeden en heiligen Geest! Ziet op uwe vaderen, die het hun aangeboden heil niet verwierpen; maar trouw van de middelen gebruik maakten om het deelachtig te worden. Onteert hun aandenken niet. Deze tempel zij en worde u allen een heilig

oord, eene poorte des hemels, eene plaats waar gij liever verkeert dan daar waar de wereld en hare lust wordt gediend.

Komt, sluiten wij allen op dezen feestdag een verbond met den Heer, onzen God. Jozua's woord zij dat van een iegelijk onzer: «ik en mijn huis, wij willen den Heer dienen.» Ons leven zij Hem gewijd, die ons Gode kocht met Zijn dierbaar bloed. Toonen wij het door daden, door werken des geloofs, dat dit feest blijvende vruchten voor ons heeft opgeleverd. Dan zal eens de tijd komen, dat wij ons in de gemeente der verlostten met die voorvaderen, welke in den Heere leefden en stierven, zullen verheugen voor den troon des Lams, wien nevens den Vader in de gemeenschap des Heiligen Geestes lof, eer en aanbidding worde toegebracht nu en in eeuwigheid, Amen!

DANKGEBED.

GEZANG 330, vs. 7 en 8.

APOSTOLISCHE ZEGEN.

1

L E E R R E D E

OVER

OPENBARING XIV, vs. 13.

GEHOUDEN

ZONDAG 15 DECEMBER 1861,

DOOR

J. A. SCHUURMAN JOH^{rn}.

(Des Avonds.)

GEZONGEN:

GEZANG 12, vs. 1.

GEZANG 204, vs. 1 en 4.

GEZANG 209, vs. 3.

GEBED BIJ DEN AANVANG DER GODS-
DIENSTOEFENING.

Halleluja! onze ziel looft U, Heer onzen God! Wij hebben aan verledene tijden gedacht, wij hebben van alle uwe daden gesproken, wij hebben de werken uwer handen overpeinsd. Ook aan den avond van deez' dag breiden wij onze handen tot U uit, en vragen U, die meer dan éénen zegen hebt te geven: Heere zegen ons! zegen ons ook in dit avonduur!

Hebben wij, uwe trouwe lovende, mogen terugzien naar het verledene, hetgeen ons zoo ruime stoffe tot danken en aanbidden gaf; hebben wij onder biddend opzien om uwen zegen, verwijld bij de taak die gij ons voor het tegenwoordige te doen hebt gegeven, God der eeuwen, gun ons te spreken aan dezen avond over dat wat toekomende is.

Laat ons uwe genade vernemen, maak ons bekend den weg dien wij gaan moeten, leer ons doen naar uw welbehagen, en dat uw goede geest ons leide op eene effene baan.

Voorbij gaan de eeuwen, voorbij gaat eens deez' tempel U gewijd, voorbij gaat eens de gansche wereld, met al hare heerlijkheid, die als een oud kleed zal worden ineen

gerold. Maar Gij o God, Gij Vader in Christus, Gij blijft en uwe jaren nemen geen einde. Gij blijft, en wij zullen ook blijven, want Gij hebt ons naar uw beeld geschapen.

Waar zullen wij blijven Heer, als eens ons stof bij het stof zal zijn vergaderd? O leg ons die vraag aan het hart, en gun onze ziel geene rust, voordat wij uit den H. Geest verzekerd zijn, dat het ons eens zeker goed, ja voor eeuwig goed zal zijn.

Sterk Heer, den dienaar uws Zoons, bekwaam hem tot zijn werk en heilig ons aller aandacht. Doe het woord dezer prediking medewerken, dat ons aller levensweg een doodsweg worde, opdat eens ons aller doodsweg een levensweg zij. Welgelukzalig toch is het volk, hetwelk het alzo gaat. Amen.

Zoo hebben wij dan heden feest gevierd! Wij hebben er goed aan gedaan, dat wij in grooten getale zijn opgegaan naar de voorhoven des Heeren, om Hem te danken voor Zijne weldaden en Hem biddende onze geloften te betalen. Wel hebben wij altijd stof te over, om onzen God te loven, maar dubbel groot was ons de behoefte daartoe op dezen dag. Wij mogten herdenken, hoe de Heer gedurende tweemaal honderd vijftig jaren deze onze gemeente heeft beschermd en beveiligd. Wij mogen daaraan de herinnering paren, dat het bedehuis, waarin wij zijn vergaderd, gedurende eene eeuw den tand des tijds weerstond, door de hulpe van dien God, die niet woont in tempelen met handen gemaakt, maar den hemel heeft tot zijnen troon, en de aarde tot eene voetbank zijner voeten.

Het was ons goed om aan den morgen van dezen dag, bij de herinnering aan den bouw dezer kerk, van een ander gebouw te hooren gewagen, dat niet door menschenhanden is gemaakt. Het was ons goed te hooren spreken van de kerk van Christus, als van een gebouw dat niet uit hout en steen is zamengevoegd, maar uit Christenen en kinderen Gods, die levende bouwsteen zijn. Ja, terwijl wij God en den Vader van onzen Heer Jezus Christus hebben geloofd, dat Hij dien geestelijken kerkbouw tot de zaligheid onzer ziele heeft gewrocht,

hopen wij niets vuriger, dan dat wij, leden der gemeente die hier plegen zamen te komen, ja dat allen die door den doop in den naam des driemaal heiligen Gods, tot de uiterlijke kerk behooren, zullen opgehoud worden als levende steenen, tot een geestelijk huis en tot een heilig priesterdom, om te offeren geestelijke offers, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus.

Het was ons goed aan den namiddag van dezen dag, toen wij met het oog op den veelbewogen tijd waarin wij ons bevinden, met ernst en liefde werden opgewekt, om al onze hoop op God en onze zaligheid te stellen, door het bloed van Christus ons bereid. Wij stemden het toe, dat wij in dezen onzen tijd niet alleen behoefte hebben, om volstandig te blijven in de leer der apostelen, maar dat ook en bovenal de broederlijke gemeenschap ons dierbaar moet zijn. Ja het is noodig dat de geloovigen, wat zij ervaren, ondervinden, genieten, elkanderen mededeelen, opdat men door onderlinge zamenspreking opgewekt en wijzer tot zaligheid worde. Het is de roeping der Christenen onderling, elkander te vermanen, te bestraffen, te bemoedigen en te troosten. Zoo hopen en bidden wij mede, dat wij aan de belijdenis der hope zullen vasthouden, dat wij niet zullen wankelen, dat wij ons onder elkander zullen waarnemen tot opwekking der liefde en goede werken en dat wij onze openbare zamenkomst niet zullen verlaten, gelijk sommigen plegen.

Geliefden, geroepen om aan den avond van dezen dag voor u op te treden, heb ik mij zelve afgevraagd, met welk woord uit de Heilige Schrift wij dit ons tempelfeest waardig zouden besluiten. Hoe mijne gedachten zich kruis-

ten, telkens weêr was het mij, als werd mij toegeroepen: Prediker, predik van den dood! Het zal geen wan-klank in de feestelijke stemming zijn, nu er des morgens over het verledene en des namiddags over het tegenwoordige is gesproken, aan den avond van het toekomende te gewagen en te spreken over het sterven. Verwondert u zulks welligt? Maar neen, dat kan u geene verwondering baren; wat meer zegt, ik houd mij overtuigd, dat meer dan één onder u, ja dat haast allen op deez' feestdag doodsgedachten hebben gekoesterd.

Ons leven duurt zeventig jaren; zoo het hoog komt zijn het tachtig jaren. Honderd jaren vergaderde de gemeente in dezen tempel. Wie is er dan niet, die aan dezen dag, juist door de plaats waar wij ons bevinden, aan vooruitgereisde vrienden wordt indachtig gemaakt? Kinderen, thans reeds mannen en grijsaards geworden, herinnert gij u niet, hoe dat gij gewoon waart aan de hand uwer ouders ter kerke te gaan, en ziet uw oog niet henen naar deze en naar gene plaats met de gedachte: ja daar zat vader, ginds was moeder gezeten?

Ouders, die eenmaal of meerdere malen voor deze tafel hebt gestaan, om uwe kinderen door den H. Doop aan Christus op te dragen, komen zij niet in uwe herinnering op, die kleinen, die als bloemknoppen werden geplukt, die u ontnomen werden, die u wachten, die u wenken: komt tot ons?

Man, die eens aan deze plaats uwe hand hebt gelegd in de hand van haar die God u tot eene hulpe gaf, zijt gij niet onder ons, die op een' dag als deze met vernieuwde smart u herinnert, aan de wonde u geslagen, toen

die hechte band des echts door den dood verbroken werd? En gij weduwnrouw, gevoelt gij heden niet op nieuw, dat het zwaar is het weduwkleed te dragen?

O! ik weet het, met het opwekken dier herinneringen raak ik eene teedere snaar, die aanstonds in uwe ziele trilt en welligt een traan ontlokt aan uw oog. Och geliefden! het is waarlijk niet om op uw gevoel te werken, maar 't is om onze feestvreugde te heiligen, dat ik aan eenen avond als deze tot u wensch te spreken over den dood. Dartele vreugde is de vreugde van den wereldling; vreugde aan ernst gehuwd, wordt door den Christen genoten. Welnu die ernst overvalt ons, bij de gedachte: heden vóór honderd jaren waren in dit bedehuis honderden, ja welligt meer dan duizend menschen vergaderd, en die allen, zij zijn vóór langer of korter tijd heengegaan den weg der gansche aarde. Zij hebben allen gemaaid wat zij hier hadden gezaaid; zij zijn ingegaan in het huis des Vaders of verworpen en voor altijd verwijderd van het aangezicht Gods. En als de kinderen van onze kindskinderen, over nog eens honderd jaren, wat God geve! het tweede eeuwfeest vieren, dan zullen wij allen reeds lang voor den registerstoel van Christus hebben gestaan en ontvangen hebben, naar dat wij bij lijfsleven deden, hetzij goed hetzij kwaad.

Wie, wie onzer zou niet wenschen, dat hij dan het eeuwige vreugdefeest vierde in die stad waar geen tempel meer is, omdat God zelf hare heerlijkheid is en het Lam? Voor wie dat geluk? En ik hoorde eene stem van den hemel, schrijft Johannes, die tot mij zeide: schrijf: *«Zalig zijn de dooden die in den Heer sterven, van nu*

aan, ja, zegt de geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid: want hunne werken volgen hen na.»

Gij hebt onzen tekst vernomen, dien gij opgeteekend vindt in het laatste boek der Heilige Schrift, en aldaar in het 14de hoofdstuk het 13de vers:

Welke dooden zijn hier bedoeld?

Welke zaligheid wordt hier beloofd?

Zullen wij eens tot die zaligen behooren?

Leent mij uwe aandacht, bij de beantwoording dezer vragen.

TUSSCHENZANG 204, vs. 1, 4.

I. Het eene geslacht gaat en het andere komt. Geslachten! die door den sikkel des doods zijt weggemaaid, gedurende de honderd jaren, dat dit ons Godshuis heeft gestaan, waar zijt gij heengegaan, waar zijt gij gebleven, hoe is het u aan gindsche zijde van het graf? Wij, die nog zijn in het land der vreemdelingschap, maar over minder dan honderd jaren, allen zullen zijn gestorven en begraven, werwaarts zullen wij eens henengaan? En de Heer geeft antwoord op die vraag en zegt: schrijf: «*Zalig de dooden!*» Wereld! wat zoudt gij gaarne wenschen, dat aan dit drietal woorden, geene andere waren toegevoegd; dat van die dooden geene nadere bepaling ware gegeven! Wereld! hoe zoudt gij u verblijden, wanneer daar stond te lezen: »*Zalig de dooden,*» zonder meer. Maar neen, zoo lezen wij niet; en gedachtig aan de laatste bladzijde der Heilige Schrift, waar Jezus in den geest den Ziener op Pathmos betuigt, dat indien iemand zal afdoen van de woorden des boeks dezer profetie, God afdoen zal zijn

deel uit het boek des levens, en uit de heilige stad: herlezen wij nog eens onzen tekst en zeggen: neen, niet «*Zalig de dooden,*» maar «*zalig de dooden, die in den Heer sterven.*»

Zoo zijn dan niet alle dooden zalig te prijzen? Neen, dat wij het allen hooren en ter harte nemen: neen! Want zaligheid is heiligheid, en heilig zijn is zalig zijn.

Hij die bezielid is van den Kainsgeest, bij wien de zelfzucht heerschappij voert, die voor zich zelve leeft met de gedachte, ben ik mijns broeders hoeder! bij zijnen dood, mogen wij het zalig niet spreken; hij kan niet zalig zijn, zijne plaats kan niet wezen onder hen, die allen zullen omstrengeld zijn door den band der liefde in den geest.

Wie onnadenkend den tijd zijns levens verbeuzelt, en gelijk Esau zijn eerstgeboorterecht voor spijze verkocht, zoo de heilgoederen Gods in Christus versmaadt, en de genade vergeefs zal hebben ontvangen, neen ook van hem kan niet worden gezegd, als de sikkels des doods hem heeft geveld — zalig is deez' doode!

Wie den Heiligen Geest bedroeft en wederstreeft, aan Gods leiding zich onttrekt, en al roept hij Heere! Heere! ongehoorzaam is aan Gods gebod, en onder alle de beproevingen Gods onleerzaam zich betoont, evenmin als het murmurerend Israël het aardsche Kanaän aanschouwde, maar den dood in de woestijn heeft gevonden, evenmin zal zulk een ingaan in de rust die overblijft voor het volk van God. Ook van dezen mag »het zalig de dooden» niet gelden.

Wie in deze wereld voor de wereld en hare voorbijgaande heerlijkheid leeft, als de rijke jongeling het goud

kiest boven God, of als de rijke man uit de gelijkenis, naar het vleesch leeft, in plaats van door den geest de werkingen des vleeschtes te dooden, of de hoovaardij des levens zoekt boven zelfverloochening, kruis dragen en volgen van den Heer, van hem mag de achterblijvende niet spreken, als hij tranen aan diens lijkbaar weent: zalig deze mijne doodel!

Maar laat ons niet voortgaan enkelen te noemen, van wier zaligheid geene sprake kan wezen, wanneer wij op grond van Gods heilig woord met een enkel woord kunnen aanduiden, aangaande wie het woord van onzen tekst niet mag gelden. Wie geen deel heeft aan Christus, in wien alleen heil is, die het waarachtige leven is, die kan ook geen deel aan dat «*zalig zijn*» hebben. Even duidelijk en klaar als de Heiland ons zegt, wie tot het getal der geredden, behouden, zaligen behooren, met het woord, «*Wie in mij geloofd die heeft het leven en zal den dood niet zien in eeuwigheid;*» even duidelijk en verstaanbaar voegt de Heer er in ééne adem aan toe: «*maar wie niet geloofd zal hebben, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods zal op hem blijven.*» De poort is eng en de weg is smal die ten leven leidt en weinigen zijn er die hem vinden.

De wereld kan den zondendenaar, den onbekeerde be-
weenen, met uiterlijken praal ter laatste rustplaats henen
leiden, zijne groeve met bloemen versieren, zijn graf-
steen met een trotsch opschrift verrijken, maar de wereld
kan niet schrijven: Zalig deze doode, waar God gebiedt
te schrijven: Zalig alleen zij die sterven in den Heer!

Johannes hoorde eene stem van den hemel, die tot

hem zeide: schrijf: Zalig zijn de dooden die sterven in den Heer.

Zoo hebben wij dan in dezen onzen tekst, eene nadere omschrijving van den Heer zelve, wie de dooden zijn, die zalig mogen heeten. Zij die sterven in den Heer. Dat is wat Paulus elders noemt: ontslapen in Christus, hetgeen dan wel niet anders zeggen wil, dan zalig zij die in 't geloof in Christus gestorven zijn.

Wie dezulken zijn? M. H. dat zijn dezulken die zich zelve als zondaars hebben leeren kennen voor den vlekkeloos heiligen en regtvaardigen God. Die op de roepstemmen des Heeren, die wij allen ontvangen, het hart niet hebben verhard, maar aan de trekking en leiding des Heiligen Geestes zich zelve hebben overgegeven. Dat zijn zij, die toen zij tot de wetenschap waren gekomen dat zij uit en door zich zelve verloren waren, goddelijke treurigheid hebben gekend; die toen hij die droefheid en smarte niet bleven staan, maar van uit het verre land der zonde en eigengerechtigheid zich hebben opge maakt om weer te keeren tot den Vader, met de belijdenis in het hart en op de lippen: ik heb gezondigd tegen U en ben niet waard Uw kind te heeten.

Tot dien Vader was hun Christus de weg. Hem hebben zij leeren kennen als den Zoon Gods, den eenigen middelbaar, den geneesmeester van zieken, den Redder van verlorenen, den eenigen en algenoegzamen Zaligmaker, die op de aarde is gekomen en leefde en leed en stierf aan het kruis, om zondaars met God te verzoenen, om zondaren zalig te maken. Die verreezen uit het graf en opgevaren ten hemel, aan Gods rechterhand gezeten, de zender

is van den Heiligen Geest, den geest der waarheid, die van den Vader uitgaat, opdat zij, die Hem aannemen in 't geloof met Hem hier vereenigd zouden wezen, om eens voor eeuwig bij Hem te zijn.

Zalig de dooden die in den Heer sterven! Ja dat zijn dezulken, die hier op aarde niet meer zich zelve leefden, maar Hem die voor hen gestorven is en opgewekt. 't Zijn dezulken, die niet maar door het water des doops en eene uitwendige belijdenis, der gemeente werden toegevoegd, maar bij wie het zaad der wedergeboorte in den doop ontvangen tot de waarachtige wedergeboorte is gekomen; die in hun leven openbaarden, dat zij niet meer van deze wereld waren, maar den zin van Christus hadden; die vruchten der bekeering en wedergeboorte voortbragten en hun geloof uit hunne werken hebben getoond.

De dooden die sterven in den Heer, nog eens dat zijn dezulken, die niet maar voor eene wijle gevoel van zonde en schuld hebben gehad, en toen voor korten tijd naar eenen Heiland hebben verlangd, om straks weer in de oude onverschilligheid voort te leven; neen geliefden, dat zijn de ranken aan den wijngaard die als verdord door den wijngaardenier worden afgehouden. Maar die in den Heer sterven, dat zijn zij die niet maar enkel tot Christus gekomen, maar in Hem den waren wijnstok gebleven zijn; die Hem trouwe houden, die niet vertragen, maar volharden; niet henegaan, maar bij hem blijven; niet ommezien, maar voorwaarts blikken naar hunne hemelsche roeping Gods. Die daartoe met de geheele geestelijke wapenrusting zich gorden, opdat zij in den kwaden dag mogten tegenstand doen, alles wel uitvoeren en het

veld behouden, opdat eindelijk het nieuwe leven in gemeenschap met Christus, hier aanvankelijk, eens in volle mate hun ten deel zou vallen.

Zalig de dooden die in den Heer sterven! Ons hart is arglistig, geliefden, meer dan eenig ander ding, zoodat het mij niet hevreemden zou, indien er ook op dezen avond weêr in ons midden waren, die bij het herlezen van de woorden van onzen tekst, in hunne gedachten bedenkingen tegen onze verklaring hebben gemaakt. Prediker, zoo hoor ik u vragen, gij spreekt ons van het leven met Christus, en het tekstwoord gewaagt alleen van sterven in den Heer! Ik vat uwe bedoeling; gij wilt mij vragen of dan niemand gestorven is in den Heer, zonder voor en met Christus te hebben geleefd! Och geliefden, sterfbedsbekeering wordt zoo schaars gevonden; als het ligchaam smarte lijdt en door krankheid zoo vaak het verstand minder helder is, och dan is het zoo moeijelijk om den geest bij het ééne noodige te bepalen.

Doet gij die vraag, gedachtig aan eenen doode die u lief was, die bij zijn leven maar al te duidelijke blijken gaf, dat hij niet vernieuwd was in den geest des gemoeds, maar in zijne stervensure zuchtte: «Heere Jezus ontferm u mijner!» dank den Heere die uwen doode welligt ter elfder ure nog geroepen heeft. Maar is er een onder ons, die die vraag heeft gedaan met de gedachte: ga dan voor ditmaal heen, later als ik gelegener tijd zal hebben, dan zal ik u weêr daar van hooren, en mis ik dien tijd, dan roep ik u op den laatsten dag mijns levens; O! u roep ik toe met allen ernst: spot toch niet met het heil uwer onsterfelijke ziel, spot niet met den heiligen

God, die zich nooit ongestraft bespotten laat. Moedwillige verharding tegen beter weten aan, heeft steeds wrange vruchten gedragen. Ziet dan toe, beproeft u zelven, waakt: heden, zoo gij Gods stemme hoort. Alleen wier leven Christus was, is het sterven gewin.

« Ons statig bedehuis, stort eer in puin en gruis, voor dat Gods woorden falen.» Welnu, tot die Gods woorden behoort ook het woord van onzen tekst: Zalig alleen de dooden, die sterven in den Heer!

II. Wanneer wij onzen tekst beschouwen in het verband waarin hij voorkomt, dan zien wij al aanstonds, dat de gelegenheid treffend en aandoenlijk is, waarbij deze plegtige woorden zijn gesproken. De tijd der beproeving was voor de gemeente van Christus aanstaande; de tijd van geduchte oordeelen was voor de wereld gekomen. Aan den Ziener op Pathmos wordt die naderende toekomst in een gezigt als reeds tegenwoordig te aanschouwen gegeven. En terwijl Johannes, met heilige aandoening, die naderende geduchte oordeelen ziet, hoort hij de stem van zijnen Heer die hem toeroept: schrijf: Zalig de dooden, die geloovende in Christus Jezus sterven; Zalig zijn zij van nu aan, van den oogenblik huns stervens. Gelukkig zijn ze te prijzen die, vóór dat die oordeelen Gods voltrokken worden, als de regtvaardigen worden weggeraapt vóór het ongeluk.

En op die stem uit den hemel, antwoordt de geest: ja zalig zijn zij, die vóór dat het kwaad komt, gestorven zullen zijn in den Heer, want zij rusten van hunnen arbeid en hunne werken volgen hen na. Zij rusten van den strijd dien zij gestreden, van de gevaren die zij overwonnen, van de moeilijkheden die zij doorworsteld hebben, en al

wat zij gedaan hebben in 't geloof uit dankbare wederliefde tot den Heer, het gaat met hen naar den troon van Gods genade, als al het andere, al wat van deze wereld is, hen zal hebben verlaten.

Wij feestgenooten, kunnen niet profeteeren van groote oordeelen die aanstaande zijn; maar toch is er geen zienersblik toe noodig, om met het oog naar Zuid en Noord en Oost en West te bemerken, dat de Heer met groote schreden door de wereldgeschiedenis gaat. En met het oog ook op ons vaderland, mogen en kunnen wij niet ontveinzen, dat voor de kerk van Christus groote gebeurtenissen aanstaande zijn. Doch niet zóó geliefden, dat wij zouden spreken: Zalig, die vóór dien tijd wordt weggenomen. Neen verre van dien; met klimmende belangstelling slaan wij die teekenen gade. Zoo wij vasthoudende aan de belijdenis der hope, en onder elkander ons zelve waarnemen tot opwekking der liefde en der goede werken; indien wij hartelijk verlangen ons op te bouwen tot levende steenen, tot een geestelijk huis en tot een heilig priesterdom en tot dat alles naarstig zullen bevonden worden in het bidden om den Heiligen Geest, dan staan wij zamen sterk in het vertrouwen: «een schooner toekomst zal verrijzen «dan 't voorleden is geweest.»

Maar afgezien van dat alles, is het woord van den Ziener niet minder waar voor alle dagen en alle tijden, terwijl de aard der zaligheid voor de geloovige afgestorvenen in de eerste eeuw der Christenheid ook nog in de 19de eeuw wel dezelfde zal zijn.

Wat zegt ons van die toekomst de profeet des nieuwen verbonds? Zalig de dooden die in den Heer sterven *van*

nu aan. Van nu aan, dus van af hetzelfde oogenblik, dat de geest het ligchaam ontvlugt. Zoo is er dan geen tusschenstaat, tusschen den dood en het ingaan in de vreugde des Heeren. Zoo is er dan geen slaap van jaren of eeuwen waarin de in den Heer ontslapenen bewusteloos verkeerren; hun heengaan is een ingaan in het huis des Vaders, werwaarts de Heiland is vooruitgegaan om hun plaats te bereiden. Zoo is dan waarlijk hun het sterven gewin; zoo is dan wezenlijk de dag des doods hun beter dan de dag der geboorte, want de dooddag der geloovigen is hun de geboortedag van een hooger en volzalig bestaan. Bij Christus te zijn, zal eens voor alle geloovigen zeer verre het beste wezen; zalig de dooden die in den Heer sterven, van nu aan, want *zij rusten van hunnen arbeid.*

Het leven is de dag des arbeids, de dood de terugkeer naar uw huis om er van het dagwerk, vaak in de hitte der zon volbragt, te verpoozen. En is het den landman goed om moê van 't ploegen, als de zon ter kimme neigt, naar de zijnen weêr te keeren, om van den arbeid uit te rusten, oneindig beter is het den Christen, als hij onder al zijn zwoegen bemerkt, dat zijn dag ten einde spoedt. Neen ook gij wilt deez' aarde geen tranendal noemen, immers zoo veel, veel meer dan wij verdienen, is de vreugde die de God onzes levens hier ons te genieten geeft. Maar tegenspraak heb ik toch van niemand te duchten, en van zwaarmoedige levensbeschouwing zal ik niet worden beschuldigd, wanneer ik het leven den dag des arbeids en der moeite noem.

Bij al het onverdiende goede hier ontvangen, zullen toch de meesten, wanneer zij gevraagd werden om het

leven hier op aarde met één woord te schetsen, niet lange zoeken naar dat woord, maar aanstonds het woord *teleurstelling* doen hooren.

Het kind wil jongeling zijn, de jongeling verwacht de verwezentlijking zijner idealen van den mannelijken leeftijd. De man wordt een grijze en ook dan nog ziet hij vooruit en spreekt in 't geloove, terwijl hij zijn hoofd op de stervenspeluw neêrveit: op uwe zaligheid wacht ik Jehova!

Het is hier een arbeiden in het zweet des aanschijns, de wrange vrucht van 's menschen zonde, dáár geniet Gods volk, dat hier veel moeite en strijd heeft gekend, de eeuwige sabbatsrust des Heeren. Hier is het een verbonden worden aan elkander, om vroeger of later weêr te worden gescheiden, en het verbreken van die banden des bloeds en der liefde slaat den achterblijvenden eene wonde, waarvan door den tijd het bloeden wel ophoudt, maar waarvan toch hier op aarde de lidteekens blijven. Dáár! geliefden wij weten onder welke heerlijke beelden de Heilige Schrift ons die toekomst beschrijft. Al is het in dichterlijke beeldspraak, dat ons de zaligheid des hemels beschreven wordt, zinledig is toch die beeldspraak niet, maar vervult den geloovigen met de blijdsche verwachting, dat die toekomstige zaligheid onuitsprekelijk groot zal zijn. Hier voor den geloovigen de zoo moeilijke en bange strijd der zonde, terwijl de duivel rondgaat als een brieschende leeuw, zoekende wien hij kan verslinden, dáár zal ook van dien strijd ruste zijn, want daar zal geene verzoeking tot zondigen meer bestaan, omdat die gestorven is in den Heer, verlost zal

zijn van het ligchaam des vleesches, en omdat in het midden der gezaligden het voorbeeld der goddeloozen hen niet meer aftrekken of verleiden kan. Hier ons kennen ten deele en stukwerk ons weten, dáár zullen wij zien van aangezigt tot aangezigt en zullen kennen gelijk ook wij gekend zijn. Onbelemmerd zal de volmaking der zaligen voortgaan, want het Lam, dat in het midden des troons is, zal hen weiden, en zal een Leidsman hun zijn tot de levende fonteinen der wateren.

Hier op aarde volgt op iederen avond van rusten, de dag des arbeids en der moeite en des strijdens op nieuw. Na den dood wordt de stem des drijvers niet meer gehoord; dan wordt het wachtwoord dezès aardschen levens: «zegt den kinderen Israëls dat zij voorttrekken,» niet meer vernomen, want het geestelijk Israël heeft in het Hemelsch Kanaän zijne eeuwige tabernakelen gebouwd.

Zalig, wèlzalig dan de dooden die sterven in den Heer! Zij rusten van hunnen arbeid van nu aan, en hunne werken volgen hen na.

Dat wij er op letten geliefden: het zijn niet de werken die de ziel voorafgaan, niet de goede werken die ons den hemel ontsluiten, het is niet om onze verdiensten dat wij zalig worden. Neen, alle roem is uitgesloten en roemt de geloovige, hij roemt in zijnen Heer. Allen zijn wij zondaars en ons ontbreekt de roem dien wij bij God moesten hebben. Wij worden zonder verdiensten geregvaardigd, uit Gods genade door de verlossing diè in Jezus Christus geschied is. Neen, wij gaan om onze werken niet in, maar zoo wij ingaan, het is om de verdiensten van Christus die onze gerechtigheid is. Maar zoo wij uit

genade door 't geloof zullen zijn zalig geworden, dan zullen ook onze werken ons volgen. Dáár zal in herinnering worden gebracht, wat wij hier op aarde uit dankbare wedervolging tot hem hebben gedaan, die ons Gode kocht door zijn bloed. Wat de geloovige zelf reeds lang was vergeten, omdat zijne linkerhand niet weet wat zijne rechterhand deed, de Heer zelf zal dáár toonen den zegen, dien de geloovige door woord en daad hier op aarde heeft gesticht. En als de geloovige zal vragen: waar en wanneer werd dit door mij gedaan, dan antwoordt hem de Heer: al wat gij uit liefde door 't geloof aan een der minste broederen deed, dat hebt gij mij gedaan. De dronk waters uit liefde tot Jezus aan een der broederen gereikt, hij zal niet onvergouden blijven, ten dage dat de geloovige zal staan voor zijnen Heer.

• Is het hier goed van Gods liefde in Christus verzekerd, zalig in hope te zijn, heerlijker zal het wezen, als het gelooven in aanschouwen zal veranderd zijn en de liefde ongestoord wordt genoten. Is het hier goed tot het rijpende koorn te behooren, heerlijker zal het zijn, daar vergaderd en geborgen te worden als rijpe vrucht in 's Heeren schuur. Is het hier goed, te arbeiden in de dienst des Heeren, zalig zal het zijn wanneer de zalige geest, door de bewoners des hemels verwelkomd, het huis des Hemelschen Vaders binnentreedt om daar te rusten van den arbeid en tot hooger werk in te gaan. En ja, dat zullen wij allen, indien de gemeente het tweede eeuwfeest van dit Godsgebouw zal vieren, wanneer maar ons leven hier op aarde met Christus verborgen was in God. Daar zal onze plaats zijn, ons aller plaats, wanneer wij uit den Heili-

gen Geest herboren, door het geloof in Christus hier Gods kinderen werden die Zijne geboden bewaarden! Want zalig zijn de dooden die in den Heer sterven, van nu aan, ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid, want hunne werken volgen hen na.

III. Zalig de dooden die in den Heer sterven! Zijt gij niet in ons midden die bij het hooren van dit woord, maar noode een glim- of spotlach kunt verbergen, en in uwe wereldwijsheid ook dit woord des Heeren omkeert en zegt: ongelukkig de dooden en zalig de levenden? Zijt gij niet onder ons die bevreesd voor den dood, liever niet aan het sterven denkt en de gedachte aan het graf wilt verbannen? O mensch! wat zijt gij in uwe wijsheid dwaas, den laatsten vijand niet te willen zien, die toch ook tot u gewis eens naderen zal. Eens, God weet hoe spoedig, heet het ook van u, thans nog een levende, eens zegt men ook van u: hij is dood. Neen, zoek dan niet langer te vergeten, wat gij boven alle dingen moet bedenken: hoe 't u zijn zal, als de tijd der genade zal zijn voorbijgegaan en gij zonder te hebben acht geslagen op zoo groote zaligheid als waartoe gij geroepen zijt, verschijnen zult voor Hem, die ook voor u leefde en leed en stierfaan een kruis, opdat gij leven zoudt voor Hem. Zijt gij oud, denk: de ure is nabij die over uw lot beslissen zal. Zijt gij jong of in de kracht des levens, vergeet niet, dat het leven broos is als eene lentebloem. Wacht op den dag van morgen niet. Het eeuwfeest onzer kerk worde u het geboortefeest van een nieuw leven. Gij kent daartoe den weg. Christus alleen is de weg, de waarheid en het leven, niemand komt tot den Vader dan door Hem. Ja door

Hem tot den Vader en als dan de Engel met groote stem zal roepen tot dien die op de wolk zit: sla toe met uwen sikkel en maai, want de tijd om hem te maaijen is gekomen, dan zal de Heer en de Geest ook van u dit heerlijk woord kunnen getuigen: Zalig deez' doode, want hij leefde voor en stierf in den Heer.

Verbeelden wij ons, dat de geesten dergenen die vóór honderd jaren ditzelfde Godsgebouw vulden, thans nederdaalden om tot ons te spreken, o daar zouden er uit die honderden zeer zeker meer dan één worden gevonden, die schreiend u toeroepen zouden: Zoekt opdat gij zult vinden, bidt opdat gij ontvangen moogt, klopt aan opdat u worde opengedaan, want ik heb den worm die niet sterft! ik heb het knagend verwijt van verbeuzelden levenstijd, het vlijmend verdriet van verbeurde zaligheid, de smartelijke bewustheid van onherstelbaar verlies!

Zijt gij niet in ons midden die bij het hooren van de woorden van onzen tekst, ten antwoord zoudt willen geven: ik, ik ben niet bang voor den dood, en al verwijt ik niet vaak met mijne gedachten bij den dood en bij graf, opdat ik voor het leven niet ongeschikt zou worden, ik zeg met Agag: voorwaar de bitterheid des doods is geweken. Aan ongerechtigheid maak ik mij niet schuldig, een ongeregelden en onzedelijken wandel leid ik niet; welnu, God zal het wèl met mij maken. O! zeg mij, waarop steunt de grond uwer hope? Op een zandgrond, mijn vriend, die bij de eerste windvlaag in zal storten, als wanneer het huis uwer hoop zal doen een grooten val. Indien gij waarlijk hebt mede gezongen: «Sterk ons dat wij nooit bezwijken, dat wij wankelen noch wijken, voor 't onseilbaar

Christus woord,» o dan erkent gij het Christus woord als eenig en onfeilbaar rigtsnoer voor geloof en wandel heide. Welnu, dan weet gij het ook, dat niet eene uitwendige helijdenis des Evangeliums, ook niet het zedelijk leven den ingang ons waarborgt in het huis des Vaders. Alleen van hem die alle dingen heeft voor schade geacht, opdat hij Christus gewinnen zou, en in hem gevonden worden, als hebbende niet zijne eigene gerechtigheid, die uit de wet, maar die door het geloof in Christus komt, alleen van hem zal het gelden: zalig is deez' doode.

Zoo de geesten dergenen die vóór honderd jaar ditzelfde kerkgebouw vulden, thans wederkeerden om tot ons te spreken: meer dan één zou schreiend roepen: och als andere Naëmans hadden ook wij gemeend en nog eens gemeend. De blinddoek is ons van de oogen gevallen en ons meenen is gebleken dwaasheid te zijn. Wij roepen u toe, terwijl gij nog in het land der levenden zijt: meen niet, heb niet uwe wijsheid, maar geef uw verstand gevangen onder de gehoorzaamheid aan Christus uwen eenigen Meester en vraag Hem: Heere, wat wilt gij dat ik doen zal.

Zijt gij niet in ons midden, die bij het vernemen van deze uitspraak uit de Openbaring, zuchtende uitroept: ja, wèl zijn ze zalig de dooden, wel is het waarheid wat de geest en de stem uit den hemel tot Johannes heeft gezegd! Gij klaagt: wat is voor mij dit leven, ziekte en zorgen, arbeid en moeite, verdriet en ellende, terwijl ze mij haast allen zijn vooruitgegaan aan wie mijn hart zoo zeer was gehecht. Gij roept: och was ik maar dood, mij boeit niets meer aan deez' aarde! beproefde, bedroefde, zoo moogt gij niet spreken. Daar is onwaarheid in uwen

mond; het lijden dezes tijds strekt niet tot mindering van het lijden daar ginds; wie hier onleerzaam onder het leed zich betoonde, bij wien de kastijding geene vruchten der gerechtigheid heeft voortgebracht, ook van dien, al had hij meer geleden dan eenmaal Job geleden heeft, van dien zou 't niet mogen gelden: zalig is deez' doode. De wereld trekt u niet meer, van de wereld verwacht gij niet meer: is het ook, omdat gij van de wereld niet meer genieten kunt? Gij wenscht de uwen weer te zien. Wederzien! wederzien! roept uw verlangend hart! Och, vergeet niet, dat het weerzien geen noodzakelijk gevolg van het sterven is, maar dat achter graf ook nog meer dan één weg ligt. Verheerlijkte zielen! wij zullen u wederzien, wij zullen u wedervinden, als wij u nastreven op den weg waar langs gij zijt voorgegaan.

Gij wenscht maar dood te zijn, maar dood! Is het ook om van lijden vrij te zijn, of is het om bij Jezus te wezen? Bedroefde! al ware uw verlangen naar Christus alleen, dan nog mag over uwe lippen niet komen dat woord: ware ik dood! Dat is bedillen van den weg des Heeren! Dat is miskennis van Gods albestuur, ongeduld is geen verlangen. De Heer kent zijnen tijd, telt ook uwe uren, weegt ook uw kruis en zal te zijner tijd tot zijnen engel spreken: sla toe met den sikkel en maai.

O! als ook voor u die dag zal zijn gekomen, mogt dan uwe verdrukking lijdzaamheid gewerkt, uwe lijdzaamheid ervarenheid, uwe ervarenheid gegronde hoop hebben voortgebracht, zulk eene hoop die niet misleidt, omdat de liefde Gods is uitgestort in uw hart door den H. Geest.

Indien de geesten dergenen die vóór honderd jaar dit

kerkgebouw vulden, in deze ure tot ons konden nederdalen, meerdere zouden ons toeroepen: De strijd des geloofs is voor ons volstreden. Hij die sprak: waar ik ben, zal ook mijn dienaar zijn, Hij heeft ons tot zich genomen, en bij Hem is het goed, bij Hem is het zalig. Klaagtoonen der aarde verstomt, want er is groote vreugde in den hemel. Al zijn wij, Gode dank, tot de aanschouwing van het eeuwig licht gekomen, neen, wij vergeten u niet, u die nog pelgrint op de aarde, wij denken aan u. Het eeuwig Licht is het licht der liefde, en al onze gedachten aan u zijn gebeden. Droogt uwe tranen en weent niet. Geliefden! wat zullen wij dan treuren, treuren als zij die geene hoop hebben. Neen, zalige strijders, de gedachtenis aan den strijd uws levens, de gedachtenis aan den vrede van uw sterven, zal ons ten zegen blijven en voortdurend meer ons vermanen, dat al het lijden dezes tijds niet is te waardeeren tegen de heerlijkheid die aan ons geopenbaard zal worden. Nu wij niet meer aan uw hart kunnen rusten, willen wij ons te meer vastklemmen aan onzen God. De gedachte, dat het u daar goed is en zalig, zal ons opwekken om te leven als gij, opdat wij eens als gij mogen sterven en met u mogen ingaan in de eeuwige rust. Heere Jezus, die den dood de magt ontnam, wil gij zelf daartoe ons bekwamen! leer ons arbeiden zoolang het dag is, en met geduld in kalmen vrede de ure verbeiden, die uw God en onze God, uw Vader en onze Vader in Zijne wijsheid voor ons heeft bepaald.

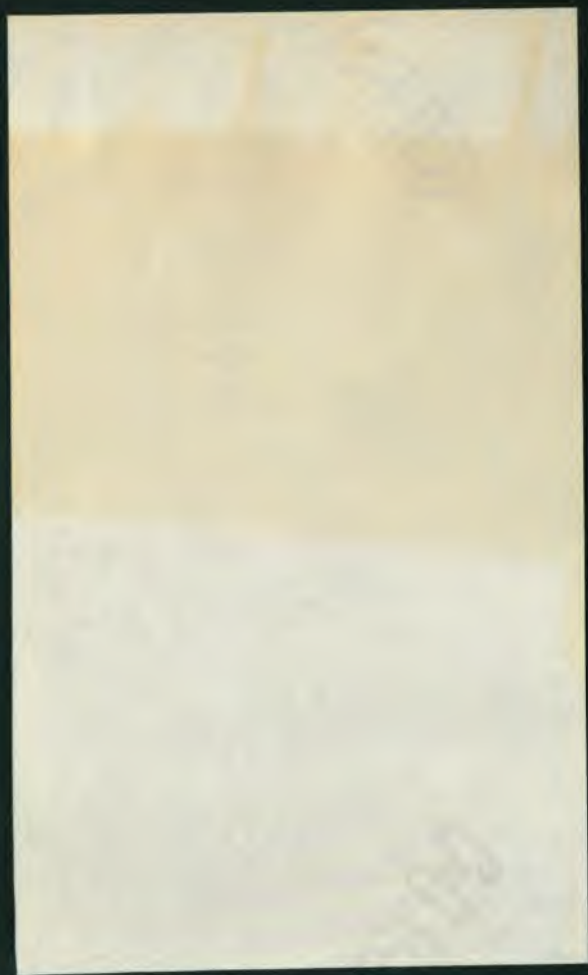
Broeder, zuster, wèl u, wèl u die zoo denkt, zoo spreekt, zoo zijt gezind! Kweekt biddende zulke gedachten aan; bidt om den H. Geest, dat uw geloof niet ophoude,

maar sterker worde, bidt om den heiligen Geest, dat uwe hoop niet verflauwe maar helderder worde, houdt Christus in gedachtenis die den dood verwonnen heeft. Dat uw geloof en uwe liefde rijk zij aan goede vruchten! Wilt goedgeoede niet vertragen, te zijner tijd zult gij maaijen en overvloedig oogsten, zoo gij niet moede wordt. Gaat voort te denken aan den dood, daar is niets verdoemelijks in dengene die in Christus Jezus is. En vraagt gij aan het einde van dit feest, och kan er wel zaligheid zijn, wanneer wij daar ginds zullen missen die ons op aarde dierbaar waren? Geloofst, dat eens de aanschouwing der volkomene betooning van Gods grenzenlooze liefde en onkreukbare heiligheid tevens, slechts stof tot vreugde voor de zaligen zal zijn.

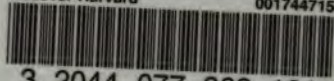
Wij levenden, bouwen wij ons op tot levende steenen, tot een geestelijk huis, tot een heilig priesterdom, tot een Godgewijd volk, door toe te treden met een waarachtig hart in volle verzekering des geloofs, door vast te houden aan de belijdenis der hope en niet te wankelen. Indien wij in de mogendheden des Heeren dien weg betreden, en in des Heeren kracht dat pad vervolgen, geliefden, dan zou het op het tweede eeuwfeest van ons allen reeds lang be-
 waarheid zijn: zalig deze dooden! want zij zijn in den Heer gestorven, zij rusten van hunnen arbeid. Amen.

NAZANG 209, vs. 3.

BX8063.N4M4
Feestviering der Evangeliesch-luthe
Andover-Harvard 001744715

3 2044 077 962 181

1 2 3 4 5 6 7 8 9

MEPPEN, Karel Nicolaas.

AUTHOR

Feestviering der

TITLE

Evangeliesch-luthersche

Call Number

BX

8063

.N4

M4

MEPPEN, Karel Nicolaas. BX
Feestviering der 8063
Evangeliesch-luthersche .N4
gemeente te 's-Gravenhage. M4

